

Izvorni znanstveni rad
UDK 94(450 Napoli=163.42)“16/18“
929.52 Zamanja
Primljeno: 16.4.2012.

DUBROVAČKA VLASTELA U JUŽNOJ ITALIJI (1681-1905): ZAMAGNE U PRATI DI PRINCIPATO ULTRA

FIorentino Pietro Giovino

SAŽETAK: Dubrovački plemić Sebastijan (Sabo) Serafinov Zamagna (1615-1690) otkupio je 1681. godine na aukciji barunat Prata (provincija Avellino u Campaniji) za 45.000 dukata. Posjed je uključivao i feude Castelmozzo i Bottacio. Do 1854. godine feud su posjedovali Sebastijanovi nasljednici iz roda Zamagna, a poslije smrti Frana Serafinovog Zamagne (1781-1854) naslijedio ga je Franov nećak Nikola Sebastijanov Gradi (1827-1885). Puna dva stoljeća dubrovački su plemići neoštećeni prolazili kroz najrazličitije nemirne političke i ekonomske prilike u Napuljskom Kraljevstvu i tek je ekonomska kriza potkraj 19. stoljeća odvela u propast golemi posjed starog feudalnog plemstva u južnoj Italiji. U radu se razlažu okolnosti u kojima je feud 1681. godine došao u ruke dubrovačkog plemića i prati povijest feuda do početka 20. stoljeća, kada je konačno otišao na bubanj. Analiziraju se i odnosi između Napuljskog Kraljevstva i Dubrovačke Republike jer baruni Zamagne ni u jednom trenutku nisu izgubili vezu s domovinom nego su do pada Dubrovačke Republike zastupali njezine interese u Napuljskom Kraljevstvu.

Ključne riječi: dubrovačka vlastela, Zamagna, Gradi, Napuljsko Kraljevstvo, Dubrovačka Republika, Prata di Principato Ultra

Keywords: Ragusan nobility, Zamagna, Gradi, Kingdom of Naples, Republic of Dubrovnik, Prata di Principato Ultra

Proučavanje dubrovačkih vlasteoskih obitelji usmjereno na istraživanje odnosa unutar patricijata male jadranske Republike zadnjih je godina donijelo neobičan metodološki pomak. Istraživanja Stjepana Ćosića i Nenada Vekarića u Hrvatskoj dala su snažan poticaj razvoju historiografije koja prati proces

Fiorentino Pietro Giovino, povjesničar, povjerenik pri Predsjedništvu Republike Italije za povijesnu i kulturnu baštinu općine Prata di Principato Ultra. Adresa: via Palombarese, 461 00010 Fonte Nuova (Roma). E-mail: dinofpg@libero.it

hegemonističke ekspanzije vlastele u političkom mehanizmu Dubrovnika.¹ Premda je često bila predmet interesa istraživača, dubrovačka aristokracija nije dobila studiju ni analizu odnosa u političkom i kulturnom životu glavnoga grada Napuljskog Kraljevstva: istraživanja su se obično ograničavala na financijske investicije i trgovinu bogatih Dubrovčana u Napulju. Stoga smo ovom studijom htjeli dati mali prilog povijesti vlasteoske obitelji Zamagna (*Zamanjić, Džamanjić*)² koja je oko dvjesto godina predstavljala dubrovačko plemstvo u Napulju. Puna dva stoljeća taj je rod neoštećen prošao kroz najrazličitije nemirne političke i ekonomske prilike u Kraljevstvu i tek je ekonomska kriza potkraj 19. stoljeća odvela u propast golemi posjed starog feudalnog plemstva u južnoj Italiji.

U ovome radu nećemo ulaziti u odnose između male države na istočnoj strani Jadrana i Napuljskog Kraljevstva općenito, što su već dobro proučili znanstvenici u obilatoj historiografiji na dubrovačke teme. Što se toga tiče, dovoljno je podsjetiti da su geografska blizina i međusobne trgovačke veze odigrale bitnu ulogu u razvoju diplomatskih i trgovačkih odnosa između dvije zemlje.

O dobrim političkim odnosima dovoljno govore brojne povlastice koje su Dubrovčani još od srednjeg vijeka uživali u Kraljevstvu. Poslije im je i prijateljstvo sa Španjolskom zajamčilo mnoge ustupke, tako da je već od 1500. godine dio dubrovačkog plemstva bio politički vezan uz španjolsku krunu, a time i za njezine posjede na jugu

¹ Naprimjer, o podjeli dubrovačke vlastele na salamankeze i sorboneze, vidi: Stjepan Čosić i Nenad Vekarić, *Dubrovačka vlastela između roda i države. Salamankezi i sorbonezi*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2005; Stjepan Čosić i Nenad Vekarić, »Raskol dubrovačkog patricijata.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 39 (2001): 305-379; Stjepan Čosić i Nenad Vekarić, »The Factions within the Ragusan Patriciate (17th-18th Century).« *Dubrovnik Annals* 7 (2003): 7-79; Nenad Vekarić, *Nevidljive pukotine. Dubrovački vlasteoski klanovi*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2009; Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika, 1. Korijeni, struktura i razvoj dubrovačkog plemstva*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2011.

² Porijeklo obitelji prilično je nesigurno i čini se da su došli u Dubrovnik iz Huma (Serafino Razzi, *La storia di Raugia*. Lucca: Busdraghi, 1595: 29: »venuti da Chelmo di Vladimir) ili Apulije (Galileo Venturini, *Biografia di Bernardo Zamagna*. Isola Liri: Macioce & Pisani, 1928: 11, iako nije naznačen konkretni izvor). Zamagne su u 15. stoljeću povećali svoj politički utjecaj u Dubrovniku. Usp. Bariša Krekić, »Influence politique et pouvoir économique à Dubrovnik (Raguse) du XIII au XVI siècle.«, u: *Gerarchie economiche e Gerarchie sociali sec. XII-XVIII*. Firenze: Le Monnier, 1990; Zdenko Zlatar, »Huius... est omnis reipublicae potestas: Dubrovnik's Patrician Houses and Their Participation in Power (1440-1640).« *Dubrovnik Annals* 6 (2002): 45-65. Vlast su stekli preko saveza ostvarenih pravom ženidbenom politikom s obiteljima Gradi i Sorgo (vidi klan određen "trokutom Sorga" u: David B. Rheubottom, *Age, Marriage, and Politics in Fifteenth-Century Ragusa*. Oxford - New York: Oxford University Press, 2000: 103, ili statističku studiju Polona Dremelj, Andrej Mrvar i Vladimir Batagelj, »Analiza rodoslova dubrovačkog vlasteoskog kruga pomoću programa *Pajek*.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 40 (2002): 105-126. O precima barunske obitelji u Prati vidi: S. Čosić i N. Vekarić, »Raskol dubrovačkog patricijata.«: 342 (pripadnost starome plemstvu), 363 (o Savinu Serafinovom 1620).

Italije.³ O živoj trgovačkoj razmjeni svjedoči razgranata kapilarna mreža konzulata male Republike u najvažnijim lučkim gradovima Napuljskog Potkraljevstva.⁴

Zamagne su uspostavili veze i sa španjolskom vladom kada je u prvim desetljećima 1500. jedan član obitelji, Marin Stjepanov Zamagna, kao poklisar Republike poslan caru Karlu V. Dubrovački vlastelin nije samo uspješno izvršio svoj diplomatski zadatak, nego je stekao i veliku naklonost vladara, pa je postao "tajni agent i obavještajac" i dobio naslov Viteza Reda Svetog Jakova.⁵ Kad se vratio u domovinu, dugo je radio kao tajni agent Carstva i potajno slao ambasadoru Lope de Soria u Veneciji, vicekralju Napulja don Pedru od Toleda ili izravno carskome dvoru iscrpne izvještaje (*los avisos*) o situaciji u Turskoj i na Balkanu.⁶ Tako je na račun svojih usluga Zamagna u studenome 1534. godine od Karla V. ishodio važne trgovačke povlastice za Republiku.⁷

³ Mirjana Polić Bobić, »Relationes entre los territorios croatas y la monarquía española de los Austrias en el siglo XVI.« *Studia Croatica* 134 (1997): 165. Izlaganje na simpoziju *Decimotercera Feria del Libro*, Buenos Aires, 1997.

⁴ Ilija Mitić, *Konzulati i konzularna služba starog Dubrovnika*. Dubrovnik: Historijski institut JAZU, 1973, popis koji se odnosi na Napuljsko Kraljevstvo. O diplomatskim odnosima: Ilija Mitić, »Prilog proučavanju odnosa Napuljske Kraljevine - Kraljevstva dviju Sicilija i Dubrovačke Republike od sredine XVII do početka XIX stoljeća.« *Radovi Instituta za hrvatsku povijest* 19 (1986): 102, passim. O obavještajnoj službi Dubrovnika, legendarnoj diplomatskoj vještini njegovih konzula i ulozi posredništva koje su razvili Dubrovčani vidi zbirku Antonio Di Vittorio, *Tra Mare e Terra, Aspetti economici e finanziari della Repubblica di Ragusa in età moderna*. Bari: Cacucci Editore, 2001.

⁵ Za biografske podatke o Marinu Zamagni (oko 1479-1548) usp. Jorjo Tadić, *Dubrovački portreti*. Beograd: Srpska književna zadruga, 1948: 9-52 i novu studiju Mirjana Polić Bobić, »Activities of the Spanish Secret Service in the Republic of Dubrovnik in the 16th Century and the Role of Spanish Confidant Marin Zamagna u AA. VV.«, u: *Tajna diplomacija u Dubrovniku u XVI. stoljeću*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, 2011: 86-94. Zbog nekih piratskih epizoda i za odmazdu, Karlo V. je 1531. poslao brodovlje na dubrovačke lađe i zaplijenio imovinu dubrovačkih trgovaca na Siciliji i u Napulju. Zahvaljujući Zamagninu nastojanju, Dubrovčanima su, u zamjenu za pomoć u brodovima u osvajanju Tunisa, potvrđene stare povlastice. Kao vješt poslovni čovjek, Marin je mnogo putovao svijetom i iskoristio diplomatsko iskustvo svoga svekra Stjepana Gradi. Posebno je bio koristan caru zato što je radio za španjolske interese na Balkanskom poluotoku, gdje je imao dobre trgovačke veze.

⁶ Mirjana Polić Bobić, *Među križom i polumjesecom. Dubrovačke dojave španjolskome dvoru o Turcima u XVI. stoljeću*. Zagreb: Naklada Ljevak, 2000: 106. Marin je pisao i izravno samome caru, potpisujući se kao *servidor* ili "podanik". Dojave je potpisivao raznim varijantama svoga prezimena: *Zamagni*, *Zamaño* ili *Zamagno*, *Çamaño*. Alain Servantei i Ramón Puig de la Bellacasa, »L' Empire ottoman dans l' Europe de la Renaissance: idées et imaginaires d' intellectuels, de diplomates et de l' opinion publique dans les Anciens pays-Bas et le Monde Hispanique au XVe, XVIe et début du XVIIe siècles.«, u: *Actes du programme organisé par l' Istituto Cervantes de Bruxelles*, Leuven: Leuven University Press, 2005: 265. Vicekralj Napulja Pedro de Toledo plaćao je Marinu troškove njegova špijunskog rada.

⁷ M. Polić Bobić, »Activities of the Spanish Secret Service in the Republic of Dubrovnik in the 16th Century and the Role of Spanish Confidant Marin Zamagna u AA. VV.« 182. Dvjesto *bulas reales* dubrovačkim je trgovcima dopušteno slobodno kretanje Napuljskom Kraljevinom i Sicilijom s dozvolom uvoza žita na teritorij Republike i trgovanja sa svim drugim državama. Carske bule i prethodno sklopljen ugovor s Uzvišenom Portom u Carigradu jamčili su Dubrovčanima slobodnu plovidbu po cijelome Sredozemlju.

Dugo je bio na čelu filošpanjolske stranke u vladi Republike i redovito bio biran na najodgovornije funkcije. Iako je njegovo špijuniranje izazivalo sporove s osmanskim Uzvišenom Portom,⁸ Marin je do smrti nastavio svoj rad i održavao redovitu i obilatu prepisku s carevim poslanikom u Mlecima Diegom Hurtado de Mendoza (1541-1543).⁹

Stoljeće kasnije, njegov potomak Savin (Sabo) Zamagna razvio je, poput njega, diplomatsku karijeru u Španjolskom Potkraljevstvu u Napulju, gdje je na dražbi kupio barunat Prata.¹⁰

Iz šturog razgovora o namjeri da kupi zemljišni posjed nije lako razaznati što je navelo Zamagnu da dio svoga nasljedstva uloži u napuljski feud. Bila je to neobična investicija u vrijeme kada su Dubrovčani u Potkraljevstvu obično ulagali u obveznice javnog duga ili zakup posrednih i fiskalnih poreza (*arrendamenti*).¹¹ U tom je smislu uložena svota od 45.000 napuljskih dukata zaista bila znatan iznos, to više što je u tom trenutku krivulja kapitala koji su Dubrovčani ulagali u Napulju, nakon maksimuma dostignutog u ranom modernom razdoblju, počela padati.¹²

U ovom specifičnom slučaju možda je najjednostavnije pretpostaviti da je kupovanjem feuda Sabo Zamagna htio povećati svoj diplomatski ugled na napuljskome dvoru, jer je to bio najbrži način da stekne plemićki naslov "baruna".¹³ Ovu pretpostavku potvrđuju pad feudalnih prihoda u tom stoljeću, smanjenje

⁸ J. Tadić, *Dubrovački portreti*: 34. Njegov je stav bio dobro poznat Osmanlijama, pa su tražili njegov izgon iz Dubrovnika. Republika je odbila s obrazloženjem da to ne dopušta njegov plemićki status. Ipak, kad su muslimani proglasili da je Marin *persona non grata* na teritoriju Porte, Senat je promijenio stav i dao istražiti Zamagnine aktivnosti.

⁹ M. Polić Bobić, »Relaciones entre los territorios croatas y la monarquía española de los Austrias en el siglo XVI.«: 165. Iz dokumenata sačuvanih u Simancasu vidi se da su stalno slane obavijesti o položaju i snazi turske vojske u Bosni i Hercegovini, o turskim kolonijama, o mogućnostima da se pobuni kršćansko stanovništvo, o mjestima koja bi se mogla ponovo osvojiti i o drugim špijunima koji su u Dalmaciji radili za druge sile (kao francuski ambasador u Carigradu). Osim toga, Marin Zamagna nije propustio obavijestiti španjolskog ambasadora o broju i otkupu kršćana u turskim zatvorima.

¹⁰ Erasmo Ricca, *Istoria de' feudi delle Due Sicilie*, I. Napoli: Stamperia di Agostino de Pascale, 1859-1879: 249.

¹¹ Antonio di Vittorio, »Gli investimenti ragusei in Italia tra XVI e XVIII secolo.«, u: *Ragusa (Dubrovnik), una repubblica adriatica: saggi di storia economica e finanziaria*. Bologna: Cisalpino, 1994: 167-203. Napulj je bio glavna privlačna točka za financijske investicije Dubrovčana. U 17. stoljeću u Potkraljevstvo je išlo 1,84 % kapitala koji su rentijeri Dubrovačke Republike ulagali u Italiji.

¹² A. Di Vittorio, *Tra Mare e Terra*: 312, 318-320 (tablice).

¹³ Francesco Barra, »Le relazioni tra la Repubblica di Ragusa e il Regno di Napoli.«, referat na simpoziju *Il Principato Ultra e la Dalmazia, storia delle relazioni tra le due terre*, Prata di Principato Ultra 2007.

tradicionalnih pomorskih aktivnosti dubrovačkog plemstva,¹⁴ visoke carine državne blagajne i financijska kriza koja je koncem 17. stoljeća pogodila Dubrovnik i Napulj. Zbog tog općeg opadanja, izazvana postupnim isključivanjem sredozemnog područja iz najvažnijih ekonomskih tokova potkraj 16. stoljeća, povećala su se ulaganja u zemljišna dobra. A barunati i feudalna prava postali su jamstvo i simbol bogatstva kojim se moglo razmetati u dvorskim krugovima.¹⁵

Ako s pretpostavki prijedemo na činjenice, moramo zabilježiti da feud Prata u to vrijeme još nije sanirao štete od epidemije kuge 1656. godine. Epidemija je izazvala dugotrajan negativni trend, što je još više otežalo ionako nestabilne prilike u društvu čija je struktura stagnirala, a ekonomija se svela na čisto preživljavanje.¹⁶

Tako je ukratko izgleдалa situacije kada je Sabo Zamagna “udarцем čekića”¹⁷ otkupio barunat u Prati koji se sastojao od feuda Castelmozzo i Bottaccio.¹⁸ Tom je prilikom dubrovačkog patricija zastupao Domenico Caputo i potpisao ugovor s “kraljevskim dražbovateljem” Giuseppeom da Fiore, koji je 9. rujna 1681. sastavio bilježnik Andrea Auriemma u Napulju.¹⁹

S obzirom na ekonomsku situaciju tih godina, Zamagna se vjerojatno dobro raspitao o prihodima barunata (malo više od 1.900 dukata godišnje od feudalnih

¹⁴ Smanjenje udjela patricijata u pomorskoj trgovini u 17. stoljeću može se vidjeti ako se usporede podaci o osiguranju u 1500. Usp. Alberto i Branislava Tenenti, *Il prezzo del rischio, L'assicurazione mediterranea vista da Ragusa (1563-1591)*. Roma: Società Editoriale Jouvence, 1985. A. Di Vittorio, *Tra Mare e Terra*: 49. Od 1630. godine može se uočiti veliko smanjenje financijskih ulaganja dubrovačkih zalagaonica u inozemstvu. Istu je sudbinu doživjela i posrednička trgovina. Plemstvo, koje se povuklo iz poslova zbog smanjenih mogućnosti trgovanja, na različite je načine ulagalo svoja sredstva.

¹⁵ Zemljišni posjed i feudalna prava sve su se više pretvarali u jamstvo i simbol moći i bogatstva. Usp. Fernand Braudel, *Civiltà e Imperi del Mediterraneo nell'età di Filippo II*. Torino: Einaudi, 1976: 230-236. O povećanju vlasteoskih prava kao posljedici krize, vidi: Rosario Villari, *La rivolta antispagnola a Napoli: le origini (1585-1647)*. Rim-Bari: Laterza 1976: 161-194.

¹⁶ O tome svjedoči sačuvana procjena, izrađena 1673. za Kraljevsko vijeće. Usp. Fiorentino Pietro Giovino, *Arte e Storia a Prata di P.U.* Grottaminarda: Delta 3, 2007: 300; *Processi Antichi, Pandetta Corrente*, b. 9612 (Archivio di Stato di Napoli, dalje: ASNA). O privrednoj dinamici Napuljske Kraljevine vidi: Loise de Rosa, *Il Mezzogiorno agli inizi del '600*. Roma-Bari: Laterza, 1994: 239; Loise de Rosa, *Il Mezzogiorno spagnolo tra crescita e decadenza*, Milano: Mondadori - Il Saggiatore, 1987. Proces ekonomskog opadanja Potkraljevstva u drugoj polovici 17. stoljeća dosegao je vrhunac 1680. godine: pad izvoza, ozbiljna financijska depresija, smanjenje svih produktivnih sektora.

¹⁷ Za kupovinu na dražbi u razne je banke deponirano 35 000 dukata *sopra diversi banchi e il restanti 10 000 ceduti e assegnati al detto patrimonio e suoi Creditori... simil summa di capitale fu depositata sopra 'Arredamento del Tabacco (Cedolari, sv. 70, f. 298, ASNA)*.

¹⁸ Castelmozzo je danas dio Santa Paolina (Avellino). Bosco Bottazzo je ruralni lokalitet u Prati.

¹⁹ Fiorentino Pietro Giovino, »Famiglie patrizie ragusee feudatarie in Irpina.« *La Rivista Dalmatica* 69/4, Roma, (2007): 63.

selišta i alodijalne zemlje²⁰) i o mogućnostima njihova povećanja. Naravno, rudnici zlata i srebra koji se spominju u znanstvenoj literaturi tog stoljeća, desetljećima nisu bili aktivni,²¹ ali je inače feud bio unosan, jer je na njemu bilo aktivno mnogo nepoljoprivrednih djelatnosti na koje je monopol imao barun (mlin i talionica željeza), a i sam se feud nalazio u jednom od najplodnijih predjela Principata Ultra uz jedinu veliku trgovinsku arteriju Potkraljevstva (tzv. “put žita” Puglije).²² U tom je smislu feudalni posjed u Prati imao mnoge prednosti, što je feudalcu obećavalo veliku dobit.

Usprkos tome, prvi je Zamagna, zaokupljen mnogo važnijim poslovima, za svoj barunat pokazivao prilično slabo zanimanje, što nije vodilo rješenju izloženih velikih problema, ali nije odustao od njega iako je kupoprodaja feuda bila jedna

²⁰ *Processi Antichi, Pandetta Corrente*. U dokumentu od 4. srpnja 1673. u Prati su zabilježeni godišnji prihodi u iznosu od 1.170 dukata (*mastrodattia* - dukata 39, *forno pagano due rotola di pane per ogni tumolo più frasche per cottura* - dukata 35.2.10, *Censi* - dukata 119, *fida dagli animali di forastieri* - dukata 20, *molina più taverna* - dukata 510, *Bosco Baronale* - dukata 522.2.10 (manje 80 koji pripadaju barunu), *molino della Faenza e Ferrera* - ne rade, *Pesca del fiume* - dukata 4 (s teretom od 100 dukata za namet *adoha* za Kraljevski sud, uključujući *giurisdizione prime e seconde cause, mero e misto imperio, banco di giustizia cum gladj potestate, erigendi forzca* i mogućnost imenovanja sudaca i prisjednika). Ukupni godišnji prihodi od alodijalnog zemljišta 265.0.14 dukata (*selve baronali* - dukata 80, *taverna al principio della terra* - dukata 20, *più 9 terreni: Giardino* - dukata 15, *Ponte sella Fea* - dukata 10, *Fea* - dukata 1.4, *Chiuppito /in enfiteusi/* - dukata 93.3.10, *Nocelleto della Corte /enfiteusi/* - dukata 24, *Piano della Selva* - dukata 1, *Acqua Festola* - dukata 4, *Vallimai* - dukata 5, *S. Barbata* - dukata 6, *e due case presso Palazzo* - dukata 4.2.10, ali s dugom od 44.3.10 dukata biskupu Avellina za dio šume i 51 za žito feudalcu iz Montefredame /netto prihod od 220.2.13 dukata/). Godišnji prihodi od Castelmozza iznosili su 184.3 dukata (148.4.10 u novcu, uključujući *mastrodattia* - dukata 2, *bagliva e zecca* - dukata 6, *Censi da forastieri di Santa Paolina e Montefusco* - dukata 50, *pozzo del sale* - zatvoren, *foraggi, una gallina a fuoco per legnare s Bosco Bottaccio* - dukata 0.4.10, *le vigne dell' Acquara* - dukata 35, *e di Bottaccio con casale* - dukata 30, *la terra a Chiuppito* - dukata 15, *bosco Bottaccio e pascolo* - dukata 10, *più le entrate feudali in grano per un valore di* - dukata 35.3.10) i samo 6 dukata za *adoha* koje je trebalo platiti sudu. Prihodi od alodijalnog zemljišta penjali su se do 455 dukata (*Taverna e terreno* - dukata 300, *forno e bottega macaronaro* - dukata 88, *ferraria* - dukata 10, *vari terreni* - dukata 44.4.10). Svake su godine ukupni prihodi od Prate iznosili 1290.2.13 dukata, a od Castelmozza 633.3 dukata. Tako podijeljeni, prihodi feudalnih selišta iznosili su 1248.3, a od alodijalne zemlje 675.2.13 dukata. U popis nisu ubrojene barunova palača i druge zgrade za privatnu upotrebu (kao ni ruševine kule u Castelmozzu). Procijenjena je ukupna vrijednost od 55180.3 dukata (Prata 40127.1.6 2/3; Castelmozzo 15053.1. 1/3). Glavni ukupni prihodi izvučeni su iz pojedinih stavki bilance i kratkog pregleda zemljišne knjige.

²¹ Brojni tekstovi iz tog vremena. Vidi npr. Ottavio Beltrano, *Breve descrizione del Regno di Napoli diviso in dodici provincie*. Napoli, 1640: 231.

²² Teritorij barunata imao je prirodne potencijale za opskrbu energijom (rijeka Sabato) i sirovinama (drvo i ugljen iz feudalne šume) i bio je blizu glavnih tržnica na tom području (Avellino, Artipalda, Benevento).

Slika 1. Grb Zamagna, detalj s portala u Barunovoj palači u Prati di Principato Ultra (18. stoljeće)

od omiljenih trgovačkih transakcija napuljskog plemstva. Posjedi u Prati sigurno se nisu mogli usporediti s velikim posjedima najbogatijih napuljskih i španjolskih obitelji toga doba, ali su ipak činili znatan kompleks i glavnu jezgru imetka dubrovačke obitelji Zamagna u Napuljskoj Potkraljevini. Ne znamo Sabove stvarne namjere, ali znamo da je bio začetnik sve više “napuljskog” ogranka *casate*.²³

No, vratimo se na događaje s konca 17. stoljeća. U dokumentima koji se čuvaju u Državnom arhivu u Napulju stoji da su vlasnički listovi Barunata Prata greškom izdani “na ime” Domenica Caputo, koji je tom prilikom bio opunomoćenik Saba Zamagne. Stoga je sam opunomoćenik morao dati izjavu da je u toj kupovini on “dao samo svoje ime”, a da je ona izvršena “na nalog, voljom i novcem gosp. Saba Zamagne”, koju je kao predstavku 28. travnja 1683. u Napulju sastavio bilježnik Girolamo iz Rima.²⁴ Tim Caputovim priznanjem da je samo posredovao, “stvarno vlasništvo” barunata Prata preneseno je na onoga koji ga je zakonito kupio.

²³ To se osobito istaknulo potkraj 16. stoljeća, kada su postali vidljiviji znaci odlučne volje njegovih potomaka da se uvrste u aristokratsku panoramu Napulja, održavajući ipak čvrste veze s dubrovačkom domovinom.

²⁴ *Cedolario, Prata e Castelmozzo*, sv. 70, f. 298 (ASNA).

U to je vrijeme Zamagna bio predstavnik Dubrovačke Republike u Napulju na jednom od najvažnijih položaja u to vrijeme, zadužen za ekonomske i političke odnose između dvije zemlje na potezu Dubrovnik - Madrid.²⁵ Bila je to diplomatska misija od posebne važnosti, kada je neutralnost Dubrovnika ugrožavao rat između Venecije i Osmanskog Carstva (1684-1689), o čemu svjedoči niz pisama upućenih plemiću. Ratne operacije blizu granica, zbog kojih se po kopnenim putovima raširilo razbojništvo, unijele su nemir i anarhiju na području Republike. Kada je bosansko zaleđe došlo pod nadzor Venecije, zbog drastičnog pada prometa dubrovačka je ekonomija doživjela veliki udarac.²⁶

Strah da bi se *Serenissima* mogla konačno dočepati Hercegovine natjerao je Dubrovačku Republiku na živu diplomatsku aktivnost i hrabro balansiranje u dvostrukoj igri protiv Venecije. Tako je Dubrovnik Osmanlijama pribavljao hranu, municiju i informacije o kretanju neprijateljske vojske, a Osmanlije su zauzvrat obuzdavale multietničke razbojničke bande koje su pljačkale po njezinu teritoriju.²⁷

²⁵ Bilješke o životu Saba Zamagne nalaze se u *Estratto dal libro della genealogia dei nobili di Zamagna come Baroni di Prata nel Regno di Napoli*, koja je srećom sačuvana u biblioteci samostana Male braće u Dubrovniku. Posebno moram zahvaliti Nenadu Vekariću, kojega sam na temelju nekih starih inventara upozorio na moguće postojanje tog spisa (usp. Gio. Augusto Casnacich, *Biblioteca di fra' Innocenzo Ciulich nella Libreria RR. PP. Francescani di Ragusa*. Zara: dalla Tipografia Governiale, 1860: 89). U izvratku se naglašava da su knjigu "s koljena na koljeno pisala gospoda iz te obitelji i čuvala u kući gosp. Saba Serafinovog Zamagne". Dokument sadrži biografske podatke prvoga Zamagne iz Prate, Sebastijana (*Savino* ili *Sabo* deminutivi su tog imena). Serafinovi sinovi Sebastijan i brat blizanac Miho rodili su se 15. siječnja 1615. i kršteni 7. veljače. Sebastijana je otac 23. travnja 1621. odveo na liječenje u Veneciju, gdje je uz pomoć poznatih liječnika ozdravio, iako je ipak ostao "malo šepav". Sam se vratio u Dubrovnik 28. svibnja 1622. i nekoliko godina kasnije, 20. rujna 1629, s drugim sunarodnjacima "otišao na studij u Rim" (*Seminario Romano*), gdje je pod zaštitom Petra Benesse, državnog tajnika u kuriji pape Urbana VII, upisao prvi semestar Gramatike (...). Vidi i Stjepan Krsić, *Stjepan Gradić (1613-1683). Život i djelo*. Zagreb: JAZU, 1987: 226: njegov slavni suvremenik, mons. Stjepan Gradi (prefekt Vatikanske biblioteke), napisao je: *il Sig. Savino Zamagna, mio parente, soggetto d' ingegno non ordinario, coltivato con lettere...* (1677). Gradi mu je posvetio i poslanicu prigodom vjenčanja s dubrovačkom vladikom Anom Pozza. Poslije potresa 1667. Sebastijan Zamagna je bio "nadglednik" kod obnove Kneževa dvora. Nekoliko godina kasnije (1669), za sebe je dao podignuti palaču u povijesnom središtu Dubrovnika. Usp. Katarina Horvat-Levaj, »Francesco Cortese - projektant palače Zamanja u Dubrovniku.« *Peristil* 45 (2002): 113.

²⁶ Osmanska vlast u Hercegovini bila je od vitalne važnosti za Republiku, jer su krizu u jadranskom prometu dubrovački trgovci nadoknađivali trgovanjem s balkanskim zaledem.

²⁷ Venecija je u više navrata optužila Dubrovnik da Turcima dobavlja barut, živežne namirnice i informacije, ali je istovremeno pomagala pljačke hajduka na granicama i obalama Republike. Hajducima koji su htjeli ući u napuljsku mornaricu dubrovački je Senat 1693. zajamčio zaštitu do odlaska u prijestolnicu Potkraljevstva. Vidi: Vesna Miović-Perić, »Brigandage on the Ragusan frontier during the Morean War (1684-1689).« *Dubrovnik Annals* 3 (1999): 41-54.

Kada je iz Napulja pokrenuta složena operacija, Sabo Zamagna je od ljeta 1658. stalno potican da od potkralja ishodi dozvolu za izvoz živežnih namirnica i specijalne robe (oružje i barut) ili za slanje vojske.²⁸

Nekoliko godina kasnije, dok je rat u Bosni i dalje ugrožavao Dubrovnik, Sabo je bez oporuke umro u Napulju u 75. godini života. Pokopan je 7. svibnja 1690. u *Ospedaletto delli PP. Osservanti di San Francesco* u mramornu grobnicu s natpisom koji mu je posvetio otac isusovac Michele Mondegai.²⁹

SEBASTIANO DE ZAMAGNA
SERAPHINI F.
PRIMO BARONI TERRA PRATA
PATRICIO RAGUSINO
SECUNDUS BARO EJUS FILIUS SERAPHINUS DE ZAMAGNA
IDEMQUE PATRICIUS
MUSARUM AMATORI DOMI FORISQUE CELEBERRIMO
URNAM LACRYMARUM TESTEM AMORIS SUI
PROFUIT.³⁰

Aktom o nasljeđivanju, Veliki sud napuljskog vikarijata 9. je svibnja 1690. univerzalnim nasljednikom proglasio njegova prvorođenog sina Serafina, uz

²⁸ *Dubrovačka akta i povelje* (dalje: *DAP*), I/2, prir. Jovan Radonić. Beograd: SKA, 1934: 751-752 (pisma od 30. kolovoza /za živežne namirnice/ i 9. listopada 1685 /oružje/), 772 (poslanica od 11. listopada 1688. u kojoj se od potkralja traži da se u 1689. godini požuri nabava baruta i salitre); 778 (priopćenje od 14. ožujka "Mного poštovanome gospodinu ser Sabu Zamagni, našem najdražem plemiću, Napulj..." o barutu i oružju), 781 (od potkralja traži dozvolu za izvoz 200 kara ječma), 782 (pismo od 30. listopada 1689, "kad su se Venecijanci i Turci sukobili kod Trebigna, Senat je ponovo naložio poslaniku Zamagni da najbrže moguće iz Napulja pošalje oružje i barut", ili vojsku koja se, na zapovijed španjolskoga kralja, u Hercegovini trebala priključiti carskoj; 782 (Senat je 13. prosinca 1689. zahvalio Zamagni što je od potkralja ishodio dozvolu za izvoz žita i ječma, ali traži da ponovo potvrdi dozvolu za izvoz oružja i baruta). Usprkos sukobu pred vratima, rizničari i prokurator Republike zadužili su patricija da u Napulju nabavi dva baldahina za novu dubrovačku katedralu. Usp. Kosta Vojnović, »Dodatak raspravi: Državni rizničari republike Dubrovačke.« *Starine JAZU* 28 (1896): 203 ("jedan od damaska grimizne boje za pričešćivanje bolesnika u gradu... sa svilenim resama, a drugi od baršuna... napuljske crne boje za procesije na Veliki petak, sa svilenim resama prošaranima zlatnim nitima").

²⁹ Dubrovčanin Michele Mondegai (1657-1716) predavao je filozofiju u Lecceu i retoriku u Napulju, u Institutu S. Ignazio. Istraživanje u brodu crkve San Diego all' Ospedaletto dalo je negativan rezultat. Nakon ukidanja samostana 1806. godine, zgrada je doživjela mnoge preinake, tako da je danas u brodu ostalo malo sačuvanih grobnica.

³⁰ *Estratto dal libro della genealogia dei nobili di Zamagna come Baroni di Prata nel Regno di Napoli*: 498-499.

Slika 2. Palača baruna Zamagna u Prati di Principato Ultra,
Dvorana baruna (platno, 18. stoljeće)

obavezu da osigura miraz svojim sestrama Mariji, Uršuli i Ani.³¹ Mladi se barun više od oca potrudio da sredi prihode feuda u Principatu Ultra te je 3. ožujka 1694. zajednici u Prati dao u zakup “monopolno pravo” na peć.³² Tih

³¹ E. Ricca, *Istoria de' feudi delle Due Sicilie*, I: 242; *Cedolari*, sv. 70, f. 298. O dobivanju dozvole za izvoz puščanog praha Zamagna je obavijestio Senat 4. i 19. ožujka (*DAP*, I/2: 786).

³² Bilježnički ugovor Nicole Pancrazia u Napulju. Monopol na peć pripadao je barunu Prate, pa je općina morala plaćati upotrebu peći. Izdavanjem dozvole da zajednica dobije zakup nedvojbeno je smanjen nadzor feudalca nad vazalima. Transakcija je dobila kraljevsku potvrdu 4. svibnja 1698.

je godina započeo beskonačni spor s feudalcem susjednog barunata Serra i već je 1696. barun Serre, uz pomoć svojih vazala iz Montefalcionea, zabranio službeniku Prizivnog suda iz Montefusca da započne radove na mostu koji je barun Zamagna iz Prate htio podignuti na rijeci Sabato.³³ Dok ti sporovi s jedne strane pokazuju negativne strane feudalne rascjepkanosti Napuljske Države, s druge strane otkrivaju nastojanje dubrovačkog baruna da poveća proizvodne potencijale svojih posjeda: podizanjem mosta u Prati zaista bi bio olakšan pristup Zamagninim mlinovima, jer bi put do njih bio mnogo kraći od puta do konkurentskih mlinova u zaseoku Pratola s druge strane rijeke.

Ali, nije bilo kraja problemima s napuljskom sporom birokratskom mašinerijom. Zbog grešaka u postupku, kupovina na dražbi još nije dobila kraljevsku potvrdu. Tako je prošlo dobrih devet godina dok potkralj Louis de Laa Cerna, vojvoda od Medine Coeli, nije 4. veljače 1699. izdao kraljevsko odobrenje.³⁴ Dana 14. ožujka Serafin je konačno uknjižen u Kraljevski upisnik feuda.³⁵

Iako je Filip V. u napuljskoj prijestolnici potvrdio stare povlastice (1702), rat za španjolsko nasljeđe, koji je izbio dvije godine kasnije, jako se odrazio na prihode od financijskih poslovanja Dubrovčana u Napulju.³⁶ To je očito utjecalo i na ulaganja Zamagninih. Za male feudalice i lokalno plemstvo prijelaz

³³ Michèle Benaiteau, *Vassalli e cittadini: la signoria rurale nel Regno di Napoli attraverso lo studio dei feudi dei Tocco di Montemiletto (XI-XVIII sec.)*. Bari: Edipuglia, 1987: 187 (*Archivio Tocco di Montemiletto*, b. 53, ASNA).

³⁴ *Cedolario, Prata e Castelmozzo*, sv. 70, f. 298.

³⁵ E. Ricca, *Istoria de' feudi delle Due Sicilie*, I: 249.

³⁶ Miljenko Foretić, »The Ragusan (Dubrovnik) Republic and the Spanish War of Succession 1701-1714.« *Dubrovnik Annals 2* (1998): 32-47. Nemoćna da zaštiti svoj integritet, Republika se još jednom upustila u opasnu i kontradiktornu diplomatsku igru između Španjolske, Austrije i Francuske sve dok joj iz Napulja nije stigao ultimatum zbog kršenja neutralnosti. Tada su senatori pozvali u pomoć Austriju, čime su konačno potvrdili savez s bečkim dvorom. Tako je grad na Jadranu postao središte špijunaže i korespondencije između Habsburgovaca i njihovih pristaša u južnoj Italiji. Dubrovčani su dobili relativan mir tek kad su Napulj 1707. preuzeli Austrijanci, ali su financijski problemi prisilili Potkraljevstvo na drastične mjere, poput blokade uloga stranaca. Zato je dubrovačka vlada morala tražiti naknadnu potvrdu povlastica koje je uživala u Napulju, no iako je car Josip I. dao jamstva potkraljevima Daunu i Grimaniju (1708-1709), provedba dekreta kasnila je zbog ratnog sukoba i teške ekonomske situacije. Dana 25. travnja 1710. potvrđeni su samo privilegirani depoziti. Situacija se za Dubrovčane bitno izmijenila kada je 1711. Karlo naslijedio Josipa I. Na carev dvor smjesta je poslan diplomatski predstavnik Republike da ishodi potvrdu zaštite i brojnih povlastica koje je uživala u Napulju (poput oslobođenja od carine i slobodne trgovine). Usprkos tome, senatori su tek poslije sklapanja mira 1714. tražili povrat depozita i renta koje nisu plaćane za vrijeme ratnih operacija. Vidi i Antonio Di Vittorio, *Gli austriaci e il Regno di Napoli 1707-1734*. Napulj: Giannini, 1969-1973, sv. I: 300-302; sv. II: 272.

Potkraljevstva pod austrijsku upravu prošao je bez radikalnih promjena. Usprkos velikom fiskalnom pritisku vlade iz Beča, stari gradić Prata počeo je pokazivati određenu vitalnost.³⁷

Poboljšanje ekonomskih prilika zaoštrilo je prijepore s vlasnicima posjeda koji su graničili sa Zamagninim. Stoga je bilo prirodno da u sporovima na napuljskom sudu feudalni gradić poput Prate nužno iskoristi poduzetnost svojih baruna i njihovu političku važnost.

Parnice sa susjednim feudalcima i zajednicama i inače su bile jako česte: ukratko, 1710. barun Prate ponovo je pokrenuo spor s gospodarom Montefalcionea zbog radova u koritu rijeke Sabato, pa je *Kraljevsko vijeće* moralo poslati ovlaštenog geodeta da riješi spor;³⁸ 1733. istom su sudu Zamagna i zajednica u Prati prijavili povredu starog običaja zajedničkog korištenja šume³⁹ s općinama Montefredante i Tufo, jer su je stanovnici tih dvaju središta pretjerano iskorištavali.

Dolaskom Karla III. Burbonskog u Napulj (1734) pokazala se pozitivna strana promjena, jer je tada otvorena državna cesta u Pugliji kojom se žito vozilo do mlinova u dolini rijeke Sabato, što je pridonijelo oživljavanju pratske trgovine i poljoprivrede. Opskrba hranom velike prijestolnice, što je oživjelo i trgovinu žitom, utjecala je na ekonomsku dinamiku cijelog područja Prate, smještenoga uz glavno čvorište putova opskrbe Napulja živežnim namirnicama.

Najvidljiviji znak rasta pratske proizvodnje bilo je povećanje zakupnine za djelatnosti vezane uz preradu žita (mlinovi i proizvodnja tjestenine) i rad gostionica, koje su pripadale dubrovačkim feudalcima.⁴⁰ Usprkos ratnim godinama,

³⁷ Koja je potvrđena znatnim demografskim rastom. Usp. Maria Rosaria Barbagallo de Vitis, *Una fonte per lo studio della popolazione, la munerazione dei fuochi del 1732*. Roma, 1977, *sub voce* Principato Ultra: u Prati sa 75 na 212 *ogništa* (obitelji) u kratkom razdoblju od nekoliko desetljeća.

³⁸ *Archivio Tocco di Montemiletto*, svesci 122-125, u kojima se navodi izvještaj ovlaštenog geodeta Galluccia (1710).

³⁹ Drvo za sječu bilo je jedna od osnovnih sirovina u svakodnevnom životu stanovnika. Parnica se greškom našla u Camillo Minieri Ricco, *Biblioteca storico bibliografica degli Abruzzi*. Napoli, 1862: 403 (Prata u P. U. pobrkana je s Pratom d' Ansidonia u Abruzzu).

⁴⁰ Naknadno je uočeno da je cijena žita rasla tijekom cijelog 16. stoljeća, baš kao i prihodi od trgovine proizvodima od brašna. Mlin u Prati bio je važan za pretvaranju pšenice u brašno, što pokazuju prihodi od zakupljenih dozvola. Postojanje tvornica tjestenine (*ingegni di maccheroni*) svjedoči da je žito, kad je jednom stiglo u dolinu rijeke Sabato, često prolazilo cijeli proces prerade. Dugo su pulješki trgovci radije prevozili žito preko pontifikalne carinarnice u Beneventu. Ta je situacija izazvala spor između Napuljske Kraljevine i beneventske kurije, tako da su od 1707. do 1719. granice bile blokirane. Zabrana je skrenula tranzit proizvoda u dolinu rijeke Sabato i povećala priljev u pratski mlin. Usp. Alfredo Zazo, »Un' annosa controversia per la libertà di commercio fra Napoli e Benevento (1707-1719).« *Samnium* 23/2-3 (1950): 89-99.

u tom je razdoblju privreda barunata Prata ušla u pozitivan ciklus koji nije uspio zaustaviti ni susjedni feudalac, knez Montemiletta Leonardo di Tocco, kada je u susjednom zaseoku Pratola pokrenuo malo središte konkurentskih djelatnosti.⁴¹

Mnogo godina kasnije, 5. travnja 1746, Serafin je preminuo u Dubrovniku i sahranjen je u franjevačkoj crkvi.⁴² Na temelju *akta o nasljeđivanju*, koji je 9. prosinca 1746. izdao *Veliki sud napuljskog vikarijata*, feudalna dobra u Napuljskom Kraljevstvu naslijedio je sin Sabo.⁴³

Dana 22. prosinca barunu Prate poslan je uobičajen nalog za plaćanje nasljedničke pristojbe za feud, no to je izazvalo spor s državnom blagajnom Napuljskog Kraljevstva zbog daća koje nisu platili njegovi prethodnici.⁴⁴ Istraga je pokrenuta zbog neplaćenog poreza na nasljedstvo iz 1690. i zbog neizvršenja naloga od 6. travnja 1740, kojim je poreznik Principata Ultra od Serafina Zamagne, baruna Prate, potraživao 200 dukata u ime poreza na strance, koji je morao plaćati od dana kad je otišao iz Napuljskog Kraljevstva.⁴⁵ Zatim su

⁴¹ Alfonso Silvestri, *La baronia del Castello di Serra in età moderna* (parte seconda). Frattamaggiore: Istituto di Studi Atelani, 1993: 48, passim.

⁴² *Cedolari*. Barun je imao 74 godine (1672-1746).

⁴³ *Cedolari*. Drugom odredbom od 12. sljedećeg mjeseca, Sabo je proglašen i nasljednikom dobara oslobođenih nameta. Vidi: E. Ricca, *Istoria de' feudi delle Due Sicilie*, I, akt o nasljeđivanju datira u 1747. godinu. Zamagna je studirao u Rimu, gdje je objavio matematičku studiju *Analyseos elementa exercitationis gratia analytice demonstrata in Seminario Romano à Comite Savino Zamagna Ragusino ejusdem Seminarii Convictore Academico Redivivo*. Romae: Ex Typographia Komarek, 1720. Posvećen mu je i kratki spjev na latinskome *La Filosofia di Cartesio* (G. Venturini, *Biografia di Bernardo Zamagna*: 10). Nemamo podataka kojima bismo ga mogli identificirati s nekim Sabom Zamagnom koji se navodi kao jedan od osnivača Akademije slavenskog jezika u Rimu (za proučavanje balkanskog idioma, no bila je kratka vijeka: od 1718. do 1725). Usp. Mirko Deanović, »O talijansko-jugoslavenskim književnim odnosima u 18. vijeku.« *Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku* 10/11 (1966): 285. Sigurno je bio član akademije koju je prije 1730. u Napulju utemeljio markiz Giovanni Antonio Castagnola, predsjednik odjela Kraljevskog vijeća. Usp. Camillo Minieri Riccio, »Cenno storico delle accademie fiorite nella Città di Napoli.«, u: *Archivio Storico Province Napoletane* 5 (1876): 380.

⁴⁴ *Significatoria* je bio svojevrsan fiskalni nalog. *Relevio* je bio porez na nasljedstvo. Namet je iznosio 1406.10 1/3 dukata, od čega je pola išlo Kraljevskom sudu (706. 5. 1/2 dukata) netto za porez zvan *adoha* (106. 8. 1/6) i ostatak od 596.4.17. O mučnim postupcima naplate vidi u više navrata naveden *Cedolario, Prata e Castelmozzo*, sv. 70, f. 298. Fiskalni postupak završio je 5. siječnja 1747.

⁴⁵ *Valimento* je bila taksa koju su plaćali oni koji su prihode *iznosili* iz zemlje. To je ipak bio izvanredni namet kojim se htjelo *zadržati* cijeli (ili dio) godišnji prihod *stranaca* i *državljana Kraljevstva* koji nisu živjeli u Kraljevstvu. Vidi još: *Ministero Affari Esteri*, b. 4388 (ASNA), *Memoria del Marchese Manni, per Tanucci* (29. travnja 1760), u kojoj se spominje povlastica Ferdinanda Aragonskog Katolika od 19. svibnja 1507: *li Ragusei possessori dei beni in Regno abbiano à pagare li pesi fiscali, come li cittadini, e non pagandoli siano trattati come forestieri*.

slijedile predstavke, žalbe i naknadna utvrđivanja daća, sve dok feudalac nije predložio da odjednom uplati svotu kojom će podmiriti sva dugovanja.⁴⁶ Tako je konačno 20. siječnja 1747. Vrhovna kraljevska komora donijela povoljnu presudu, koju je potvrdio i kralj Ferdinand IV. svojom kraljevskom ispravom. Barun Sabo je mjenicom uplatio 450 dukata u banku San Salvador, čime je namirio dotad neplaćene poreze, a kako je sud bio zadovoljan dogovorom, 25. veljače 1747. registriran je u Kraljevski upisnik feuda.⁴⁷

U tom je desetljeću sastavljen zemljišnik Prate (1742-1753),⁴⁸ svojevrsni popis poreznih obveznika koji je radi pravednije raspodjele fiskalnih tereta 1741. godine uveo Karlo Burbonski. Iako privilegira feudalce,⁴⁹ obiman spis predstavlja vrelo od iznimne važnosti za rekonstrukciju i ubikaciju barunove imovine. Dovršavanje složenog posla utvrđivanja stvarnog stanja trajalo je dobrih jedanaest godina i podaci su poslani barunu Serafinu Zamagni, koji je preminuo 1746. godine, u jeku istraživanja. Na feudu ga je predstavljao njegov agent Nicola di Palma,⁵⁰ jer je barun živio u svojoj domovini, Dubrovačkoj Republici.⁵¹

U poreznoj potvrdi u prihode od feuda uračunati su godišnji prihodi od monopola nad sredstvima za poljoprivrednu proizvodnju (peći i mlinovi),⁵² od iznajmljivanja brojnih stanova (uključujući seoske kućice i taverne), od daća za ispašu stada stranaca, od prava na ribolov u rijeci i prihoda sa zemlje u

⁴⁶ *Cedolario, Prata e Castelmozzo*: u prvoj predstavi barun je predložio da plati samo “porez na strance, a da ga se ne tereti za daću za feud, da ne bi morao platiti dva puta za isto...”, budući da kraljevska dozvola nikada nije poslana.

⁴⁷ *Cedolario, Prata e Castelmozzo*. E. Ricca, *Istoria de' feudi delle Due Sicilie*, I, spominje dekret od prosinca 1747. Mjenica (*fede di credito*) banke San Salvador poslana je 4. veljače 1747, naslovljena na *D. Savino Zamagna* (mjenica je bila vrijednosni papir s imenom vlasnika koji je zamjenjivao novac, a naziv su izmislile napuljske banke). Kraljevo mišljenje objavljeno je 15. veljače.

⁴⁸ *Catasto Onciario*, sv. 4724, f. 338 (ASNA).

⁴⁹ ... *il barone non è tenuto a pagare peso alcuno (Catasto Onciario)*.

⁵⁰ On je izvršavao volju feudalca i morao je potjecati iz dobrostojeće lokalne obitelji (morao je imati dobre preporuke poput jamstva za svoj rad). Njegov su izbor diktirali i praktičniji motivi vezani uz poznavanje područja i dijalekta.

⁵¹ Fiorentino Pietro Giovino, »Segni dell' aristocrazia ragusea in Irpinia: il Palazzo Baronale degli Zamagna a Prata.« *Vicum* 59 (2011): 103. Ladanjska funkcija palače u Prati vidi se i po načinu na koji je uređena. Zamagne su obično stanovali u Napulju, no nikada se nisu za stalno preselili u napuljsku prijestolnicu, nego su uvijek ostali vezani za svoj rodni grad, u kojemu su i dalje vršili važne dužnosti.

⁵² Dobit od monopola, pa ju treba smatrati feudalnim prihodom.

barunatu Prata.⁵³ Na sve to barun je, kao feudalac bio dužan Kraljevskome sudu plaćati jedinstveni porez zvan *adoha*.⁵⁴ U bilancu Prate trebalo je dodati bilancu nenastanjenih feuda u barunatu okupljenih u jedan korpus: Castelmozzo i Bottaccio, s unosnom Novom Tavernom na državnoj cesti.⁵⁵

Iz podataka u Katastru mogu se izvući elementi za točnu procjenu odnosa između feudalca i vazala. Prema tim podacima ispada da su na sastav prihoda više utjecali prihodi od trgovine i iskorištavanja šuma. Tako se vidi da je, s obzirom na veličinu feudalnih šuma u zoni u kojoj su posjedi bili jako rascjepkani, postotak barunova vlasništva na cijelome teritoriju ipak bio jako visok. Istovremeno treba uzeti u obzir da je feudalno vlasništvo nad šumama bilo opterećeno nikad ukinutim služnostima (zajednička prava i korištenje⁵⁶), što je znatno snižavalo ukupnu vrijednost dobra. I obrnuto, treba uzeti u obzir da je zbog povećanja broja stanovnika postalo neophodno kultiviranje novih zemljišta, a to je, naravno, povećalo feudalčev prihod od zemlje.

Prihodi od barunove osobne imovine⁵⁷ sigurno su bili veliki u usporedbi s gradskim prosjekom, ali i izrazito mali prema feudalnima, koje su dobivali

⁵³ *Volume de' beni feudali della Camera Baronale che possiede l' Ill.mo Possessore di Prata. Possiede un Bosco grande dal quale ne percepisce tra fida e frutto, ducati 150, un territorio alla Palata, e pesca del fiume ne esige d' affitto (duc. 4); dall' Unità p. il jus ceduto delle forna di cuocere il pane duc. 45; per tanti renditi minuti e boschetti duc. 107.40; per fitto del Molino duc. 530; per fitto mastro d'attia e bagliva duc. 36; possiede un palazzo di piu membri, con due giardinetti ad uso proprio e del suo agente. Od nefeudalnih dobara tu su bili tereni na *Isc, Fiume Sabato, Macchia Bianca (incolto) Ischitello (incolto) e Mulino (tomoli 18) plus tomoli 250 di bosco di castagni, cerri e faggi, incolto e confinate con il bosco feudale e altri Particolari di Prata; la taverna baronale iznajmljena za 30 dukata godišnje i još jedna sopra la Terra di membri 9 sa zakupninom od 8 dukata, od kojih 5 treba odbiti per gli accomodi allapagliera, cisterna, stalla e mangiatoia; una casa di membri 4 soprani e sottani attaccati a detta Taverna con forno plus još jedna mala nastamba (dvije prostorije) allo Castellone. Jedini je teret bio dugovanje za Biskupsku menzu u Avellinu za prihod od šume (duk. 44 i gr.10; unca 147). Netto prihod iznosio je 1347.20 unce (Castato Onciario).**

⁵⁴ Izravni porez na teret vlasnika posjeda.

⁵⁵ *Castelmozzo, feudo disabitato, possiede infratti renditi feudali: per i terreni a Vigna dell' Acquare duc. 24; Chiuppito a Bosco Botazzo duc.23; Casale duc. 6; Vigna del Bottazzo duc.6; territori feudali annessi all' affitto della Taverna Nova duc. 100; territori la Fontana duc. 0.60; il Cantrauvi duc. 8; quattro terreni ad Acqua Sale duc. 2; duc. 3; duc. 10; duc. 6; Picoli duc. 28.20; nove appezzamenti a Bosco Bottazzo duc. 4.35; duc. 4.20; duc. 12.75; duc. 5.20; duc. 3; duc. 6.75; duc.4.80; duc. 4.80; Caravocchiole duc. 1.60; tre terreni a Perazzo duc. 3; duc. 8 e duc. 7.20 (Castato Onciario).*

⁵⁶ Na feudalnu šumu imale su prava općine Prata, Tufo, Montefredane i Altavilla.

⁵⁷ S obzirom da je šuma bila u sastavu feudalnog imanja, tereni osolobodeni gradskih nameta koji su bili u izravnom posjedu baruna ipak nisu bili mali (268 tomoli; 1 tomolo je iznosio oko 4.000 četvornih metara u okolici Avellina, približno 107 hektara).

samo zato što su i dalje bila na snazi isključiva prava, poput monopola na mlin i peć.⁵⁸ Dani u zakup uz plaćanje godišnjeg najma, i oni su donosili prihod: u tom smislu valja naglasiti da je samo zakup mlina donosio znatan prihod od gotovo 50% ukupnih feudalnih prihoda.

Iako vjerojatno nisu bila tako važna kao u srednjem vijeku, isključiva prava osiguravala su barunu veliku ekonomsku moć na selu. Toliku da je feudalac imao sudbene ovlasti nad podložnicima i druge povlastice, koje mu nisu oduzete usprkos reformama burbonske vlade.⁵⁹ Ukinuti su, naravno, besplatni rad i plaćanje u naturi, ali njihova je vrijednost već u prethodnom stoljeću jako smanjena,⁶⁰ no odnos između baruna i podložnika zapravo se nije izmijenio. Uza sve to, u obračunu barunova dohotka, prihodi od poljoprivrede i manufakture u Prati bili su mnogo veći od onoga što je dobivao za svoje sudbene ovlasti.

U Dubrovniku je imao veće posjede, obiteljsku palaču,⁶¹ ladanjske kuće i mnoga zemljišta. Zamagna je dugo boravio u Dubrovniku, gdje se oženio vladikom Marijom Giorgi,⁶² s kojom je imao sina jedinca Serafina. U domovini je barun Prate više puta bio knez Republike,⁶³ ali se s braćom Franom⁶⁴ i

⁵⁸ Naposljetku, često je samo barun bio u stanju snositi troškove održavanja tih postrojenja u funkciji.

⁵⁹ Feudalci u Prati zadržali su prava prvog i drugog stupnja: sudbene ovlasti nad podložnicima, isključiva prava koja su, baš kao i oslobođenje od poreza na barunova dobra, najočitija svjedočanstva starih privilegija srednjovjekovnih feudalaca. Vidi o tome: Romualdo Trifone, *Feudi e Demani: eversione della feudalità nelle province napoletane*. Roma: Editrice Libreria, 1909: 191-202. O reformama u Napulju vidi: Rosario Villari, *Mezzogiorno e contadini età moderna*. Bari: Laterza, 1977.

⁶⁰ Za sječu drva u *Bosco Bottazzo* svako je *ognjište* (obitelj) u Castelmozzu moralo dati kokoš, a monopol na upotrebu peći u Prati značio je da kad god vazali trebaju peći kruh, barunu moraju dati odgovarajuću protuvrijednost u hrani i drvu. Ni u najstarijim dokumentima ne spominje se besplatni rad.

⁶¹ Prema gradskom katastru iz 1873 (*Zamagna barone di Prata*), palača koju je Sebastijan dao sagraditi poslije potresa 1667 (usp. K. Horvat-Levaj, »Francesco Cortese - projektant palače Zamanja u Dubrovniku.«) bila je rezidencija baruna Prate, a naslijedio ju je Nikola Gradi. Vidi: Katarina Horvat-Levaj, »Građevni razvoj srednjovjekovnoga bloka u povijesnoj jezgri Dubrovnika.« *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 16 (1992): 41. Od ladanjskih kuća ističe se kuća na Lopudu.

⁶² Obitelj Giorgi (*Georgio, Zorzi, Đurđević*) bila je jedna od najuglednijih vlasteoskih obitelji u Dubrovniku.

⁶³ *Sabo Serafinov* (1701-1772) bio je više puta knez Republike, član Malog vijeća i senator, salamankez (S. Ćosić i N. Vekarić, *Dubrovačka vlastela između roda i države*: 217).

⁶⁴ Spominje se u sporu sa svećenikom Liberatorem Saveriom Reccia zajedno "s drugim pojedincima i pobožnim ustanovama u Dubrovniku" (*Ministero Affari Ecclesiastici, Regi Dispacci*, b. 242, f. 2, Napulj, 17. ožujka 1759, ASNA) i u raznim spisima u Napulju (1767) s gospodom Nicoletom Pecchia (*Inventario 132362 all. 81/13; Inv. 132562 all. 89/23*, Biblioteca nazionale di Bari), u dugoj parnici s kneževima Tocco iz Montemiletta, Frano kao barun Prate 1764. godine imenuje svoga zastupnika na sudu (*Archivio Tocco di Montemiletto*, b. 125, f. 554). Frano Serafinov (1703-1768) ušao je u Veliko vijeće 1723, a bio knez 1766. godine (S. Ćosić i N. Vekarić, *Dubrovačka vlastela između roda i države*: 217).

Sabom-Marijom vratio u Napulj da što bolje zaštititi obiteljske interese u Kraljevstvu. Tako je pune 22 godine nakon molbe za razvrgavanje zajedničkog vlasništva s Tufom i Montefredaneom, Gennaro Carissimo 20. lipnja 1755. u Napulju napisao dodatni izvještaj u korist zajednice i plodouživatelja Prate.⁶⁵

Nekoliko godina kasnije, izbile su razmirice između Dubrovnika i burbonskog dvora, jer je dvor, na temelju starog sporazuma, imenovao i htio poslati u Dubrovnik napuljskog guvernera oružja. Dubrovački knez i Senat uzalud su 19. prosinca 1759. tražili od vladara Napulja da ne šalje dotičnog časnika, protestirajući što nije sačekao prijedlog Senata za imenovanje na tu dužnost.⁶⁶

U proljeće 1760. u poslanstvo na napuljski dvor poslan je upravo Sabo-Marija Zamagna, slavni latinist, pjesnik i diplomat velikog iskustva.⁶⁷ Plemić je u podnesku iznio dubrovačke razloge i kronološki izložio povijest te funkcije od

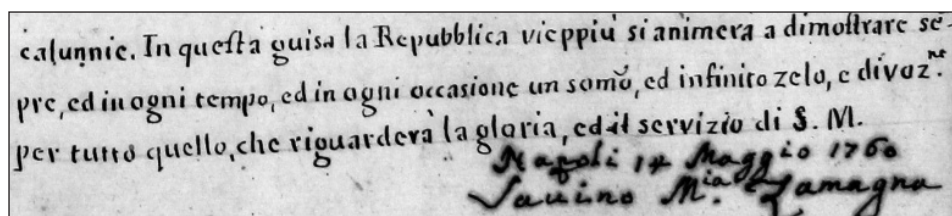
⁶⁵ C. Minieri Riccio, »Cenno storico delle accademie fiorite nella Città di Napoli.«: 403, *nr.* 874. *Montefredane - Per l' università et utile possessore di Prata, allegaz. II, 46 pag. di Gennaro Carissimi in Napoli il 20 giugno 1755. Il feudo di Prata, di Montefredane e del Tufo anticamente abbondando di boschi, di terreni incolti e di selve, avevano ubertosi prati ed immensa copia di legna; per la qual cosa i loro abitanti contrassero promiscuità di territorio a modo che gli uni liberamente portavansi a pascolare ad acquare a legnare a prenotare nel territorio degli altri, dando a costoro i medesimi usi. Per lunga pezza questo accordo e reciprocanza restò pacificamente, ma il barone del Tufo e l' univertà di Montefredane avendo disboscato e messo a coltura tutti que' loro fondi; che per lo addietro servivano pe' suddetti usi civici comuni alle tre università, si venne a lite. Il solo bosco di Prata non bastando neppure agli usi civici de' suoi soli cittadini... la università di Prata videsi nella necessità d' impedire a quei di Montefredane e del Tufo di portarvisi a legnare, acquare, a pascere, ed a pernottare, e quindi a rompere l' antica comunanza e promiscuità di territorio. Per la qual cosa nel 1733 la università di Prata ricorse nel S. R. C. affinché di dichiararsi infranta l' antica consuetudine di promiscuità e comunanza del loro territorio colle predette università di Montefredane e Tufo. Kopija molbe čuva se u Società Napoletana di Storia Patria: *Le università di Montefredane e Tufo contra il Barone di Prata* (Napulj 1775); Pietro Patrizi, *Per lo Barone di Prata*. Napulj, 1764.*

⁶⁶ O događaju vidi kratki pregled u: I. Mitić, »Prilog proučavanju odnosa Napuljske Kraljevine - Kraljevstva dviju Sicilija i Dubrovačke Republike« 114. Vidi još: *Ministero Affari Esteri*, b. 4388, kneževo pismo o slanju Zamagne od 22. siječnja 1760.

⁶⁷ O djelima vidi: Simeone Gliubich, *Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia*. Vienna: Lechner Libraj, Zara Battara e Abelich Libraj., 1856: 316-317 (*Zamagna Savino Maria, valente poeta latino e greco, come attestano le sue composizioni in onore nella raccolta in funere del Marchese Nicolò Fraggianni stampata in Napoli dal Simoni. Iscritto a molte illustri accademie, per la sua somma dottrina legale salì in gran stima presso il Tanucci e tutto il Ministero di Napoli. Scrisse molte poesie inedite*). Francesco Maria Appendini, *Notizie storico-critiche sulle antichità, storia e letteratura de' Ragusei*, II. Ragusa: Antonio Martecchini, 1803: 310, spominje i lijepu odu o "Začecu Blažene Djevice". Sabo Serafinov (1710-1790), senator, pripadnik starog plemstva; u Vijeću od 1728. (S. Čosić i N. Vekarić, *Dubrovačka vlastela između roda i države*: 217).

njezina navodnog ustanovljenja 1678. do problemâ koje su lošim ponašanjem prouzročili zadnji kraljevski časnici.⁶⁸

Čim su dogovor o zaštiti Republike Napulj i Madrid pokušali prikazati kao puki vazalski odnos, Zamagna je, uza sve uobičajene izjave vjernosti krunama Dviju Sicilija i Španjolske, opravdanost dubrovačkog zahtjeva utemeljio na pravu Dubrovnikâ da odlučuje kao neovisan politički subjekt. Pošto je izložio razloge protiv legalnosti napuljskih pretenzija i istaknuo dubrovačku odanost u prethodnom razdoblju, poklisar je iznio nimalo bezazlen prijedlog da se ta funkcija ukine.

Slika 3. Potpis Saba-Marije Zamagne (*Ministero Affari Esteri* b. 4388, Memoriale di Savino Maria Zamagna, 1760, Archivio di Stato di Napoli)

To je izazvalo snažan otpor burbonske vlade koja je, radi moguće zapljene, pokrenula istragu o dubrovačkoj imovini u Kraljevstvu. Tom su prilikom popisani svi posjedi i sve investicije građana Republike, kao i sve povlastice koje su od srednjega vijeka uživali u Napuljskoj Državi.⁶⁹ Epizoda iz 1760. bila je uvod u događaje sljedećih desetljeća, kada su zbog nesuglasica oko guvernera oružja još više zahladili odnosi između Napulja i Dubrovnikâ.

Zamagna se u više navrata obraćao napuljskoj vladi, ali nije postigao uspjeh.⁷⁰ Umjesto njega, Dubrovnik je 1761. poslao drugog plemića, Mata Ghetaldija, ali

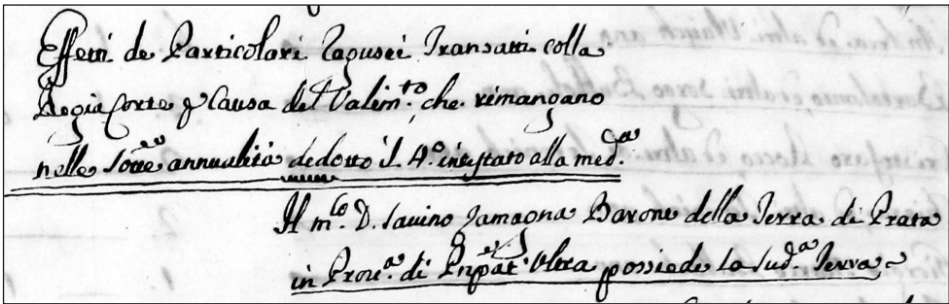
⁶⁸ *Ministero Affari Esteri*, b. 4388 (1736-1760): običaj da se u Dubrovnik šalje guverner oružja seže, izgleda, u 1678, kada je prijetila turska opasnost. Tom je prilikom Republika tražila pomoć od kralja Karla II. Španjolskog, koji je na tu dužnost u Dubrovnik poslao španjolskog časnika. Pisma guvernera, sačuvana u Državnom arhivu u Napulju, otkrivaju pravu funkciju burbonskog časnika, jer je on zapravo izvještavao dvor o kretanju vojske na Istoku, o širenju epidemije, kao i o unutrašnjoj politici Republike.

⁶⁹ Prijetnje su izražene u istraživanju markiza Carla Mannija, koji je izradio kratak kronološki pregled povlastica dodijeljenih Dubrovčanima u Kraljevstvu, kao i inventar njihovih dobara. Među onima koji su posjedovali razne zaklade ili nekretnine, kao jedini feudalac u popisu se navodi: *Ill. mo D. Savino Zamagna, Barone della terra di Prata in provincia di Principato Ultra, possiede la suddetta terra...* (*Ministero Affari Esteri*, b. 4388).

⁷⁰ U svesku se nalaze *Memorie* Saba Zamagne od 14. svibnja (pisane krasopisom štampanim slovima) i od 12. lipnja (odgovor na zaključke napuljske vlade). Molba da se guverner povuče ponovo je poslana 8. studenog iste godine (*Ministero Affari Esteri*, b. 4388).

je ministar Tanucci, u dogovoru s kraljem Karlom u Madridu (zbog malodobnosti Ferdinanda u Napulju), bio neumoljiv.⁷¹ Tek nakon ponovljenih odbijenica Republika je, na Zamagnin savjet,⁷² poslala formalnu ispriku i prihvatila imenovanje novog napuljskog časnika.

Moglo bi se pretpostaviti da se Zamagna htio izvući iz teške situacije što je nastala između dvije države i izbjeći neprilike s burbonskim dvorom na kojemu je, kao diplomat, opunomoćenom ministru Bernardu Tanucciju bio "jako drag zbog svoje velike mudrosti i poznavanja prava".⁷³ Osim toga, Dubrovčani su u Napulju imali velike interese, koje je u svojoj promemoriji 1760. godine

Slika 4. Izvještaj markiza C. Mannija
 (1760, Ministero Affari Esteri b. 4388, Archivio di Stato di Napoli)

⁷¹ Tako u *Lettere di B. Tanucci a Carlo III di Borbone* (1759-1776), ur. R. Minguzzi. Rim, 1969. i u B. Tanucci, *Epistolario* knj. IX, ur. M. G. Maiorini. Roma, 1985: 310-313 (pismo napuljskome kralju od 20. siječnja 1761) stoji: *...alle continue querele de' ragusei, che dicevano non averlo domandato, si rispondeva per uscir presentemente d' intrigo che non doveva la Repubblica saper che durante la minorità si farebbe alcuna mutazione... Avendo V. M. ordinato che non si deve perdere questo tale diritto della Corona, cominciai con il parlar forte. Ma quelli presentavano in novembre nuova materia, ripetendo con più forza le cose stesse. Lungamente trattai con Vandeleven il quale mi fece credere che l' ostinato era il suo compagno (Ghetaldi); mi parve ch' ei volesse che io facessi a tutti e due un discorso vigoroso... io lo feci, e finii con dire che, non avendo la Repubblica voluto far la domanda, il Governatore era fatto, e doveva andare al suo destino, e continuando la Repubblica nella sua ostinazione, il Re, che poteva dare ai Ragusei molti disgusti, comincerebbe fin da ora quel che più convenisse...* O aktivnosti Nizozemca Joosta (Giusto) van den Heuvela, dubrovačkog agenta u Napulju (1734-1762), vidi: Zdravko Šundrica, »The intelligence activities of the Dubrovnik Republic in the Austro-Turkish war 1737-1739.« *Dubrovnik Annals* 5 (2001): 53.

⁷² Giuseppe Gelcich, »Il governatore d' armi della corte di Napoli a Ragusa.« *Giornale degli Eruditi e dei Curiosi*, Padova, 2/4 (1884): 164-171: *...Però prima di cedere al tempo e alle minacce com' egli consigliava...* (pismo od 21. veljače 1761, str. 167).

⁷³ S. Gliubich, *Dizionario biografico*: 316-317.

naveo i sam Zamagna i iznio na vidjelo količinu prometa između dviju obala: trgovina s Dubrovačkom Republikom samo je od carine napuljskoj blagajni donosila značajnu svotu od 30.000 dukata godišnje.⁷⁴

Zagovarajući oprezniju politiku, Zamagne su nastojali zaštititi kapital dubrovačkih ulagača u Napulju.⁷⁵ Aktiva je godišnjim prihodima sugrađana donosila odgovarajući postotak, koji uopće nije bio mali ako se sjetimo da je Kraljevstvo dugo vremena privlačilo znatne kapitale iz Dubrovnika.⁷⁶ Stoga je stalna prisutnost Saba-Marije na napuljskom dvoru financijski bila više nego korisna, jer je iz prve ruke mogao doznati sve vladine odluke ekonomske naravi. Njegove obavijesti, o kojima se zatim raspravljalo u dubrovačkom Senatu, bile su politički i ekonomski jako korisne za Republiku i njezine ulagače. To se vidi iz prepiske između Zamagne i vlade Republike kada je, zbog duboke krize, dubrovačkom kapitalu uložene u Napulju, uz carine ili poreze, prijetio državni otkup (1763).⁷⁷

U to je doba i inače, nakon pada proizvodnje žitarica, zemlja ušla u razdoblje ekonomske regresije, koje je potrajalo do velike nestašice 1764, kada je, uz epidemiju, dobar dio stanovništva Kraljevstva zapao u bijedu. Prirodna posljedica recesije bile su sve češće svađe među susjednim feudalcima oko iskorištavanja prirodnih resursa.⁷⁸

⁷⁴ Ruggiero Romano, *Napoli dal Vicerego al Regno*. Napoli: Einaudi, 1976: 144, koji navodi *Ministero Affari Esteri*, b. 2944, f. 82: *Memoria di Savino Maria Zamagna, Ministro della Repubblica a Napoli, 14 maggio 1760*. Vidi i: *Ministero Affari Esteri*, b. 4388.

⁷⁵ K. Vojnović, »Dodatak raspravi: Državni rizničari republike Dubrovačke.«: 208, *passim*.

⁷⁶ A. Di Vittorio, *Gli investimenti ragusei in Italia*: 108, podaci iz Dubrovačkog arhiva potvrđuju veliko smanjenje do 1700. godine i ponovo lagani rast u zadnje dvije godine stoljeća, od 1789. do 1790.

⁷⁷ Dana 21. prosinca 1763. rizničari su tražili informacije: *se detti capitali una volta restituiti, potranno essere spediti a Ragusa per essere nuovamente investiti a favore opere pie, come ciò sarebbe vantaggioso? Se vi siano difficoltà per l' estradazione, o se sia questa espressamente proibita? Se la restituzione dovrà farsi dei capitali interi investiti da principio sull' Arrendamento oppure in ragione del frutto che la R.C. pagava cioè della metà? Ove non si potesse estradare dal Regno il denaro si potrebbe impiegare colà in banche, regie rendite, ecc? se il procuratore dei Genovesi, con cui i Zamagna devono mettersi d' accordo, ha qualche idea di venire a capo l' estrazione dei rispettivi capitali?* (K. Vojnović, »Dodatak raspravi: Državni rizničari republike Dubrovačke.«: 231). Nekoliko godina ranije, 1758, Sabo Marija se brinuo za prodaju i prihode jednog napuljskog uloga koji je Senat ustupio g. Staju iz Dubrovnika, ali budući da su količine bile nominalne, iskrsnuli su problemi (Knez je zagrmio: *Non vi escano fuori altre opposizioni consimili, le quali procuri di prevenire, supponendo che certe eccezioni sono pretesti dell' Ungheria...*, listopad - prosinac 1758, *ibid*: 225).

⁷⁸ *Cedolari i Archivio Tocco di Montemiletto*: bb. 122, 125, 126.

Atmosferu toga doba jasno ilustrira jedan od bezbrojnih sporova između baruna Zamagne iz Prate i kneza Leonarda V. Tocco, vlasnika susjednog feuda Serra i Pratola, koji je izbio 1760. godine oko uređenja kanala za napajanje mlinova u dolini rijeke Sabato i potoka Marotta. Svađa je izazvala niz nevjerojatnih osveta među stanovnicima dvaju središta na obali rijeke Sabato.⁷⁹ Tek je na procesu na Kraljevskome sudu 28. lipnja iste godine postignut sporazum među strankama,⁸⁰ no zbog kršenja dogovora, otvorena je nova sezona uzajamnih tužbi.

Na žalbu baruna Prate, 19. srpnja 1763. ponovo je pokrenut spor, jer Prizivni sud Principata Ultra nije htio provesti u djelo prethodnu presudu kojom je bilo predviđeno rušenje gradnje koju je započeo knez Montemiletta. Dubrovčanin je prijavio kralju "...kad se govorilo o toj stvari, dotični se savjetnik složio i rekao da ima dovoljno vojnika za rušenje sagrađenoga, ali nije htio ništa poduzeti, jer je u tom kraju dobro poznato ime kneza od Montemiletta...", koji se trebao osobno pobrinuti za rušenje.

Kako Tocco nije izvršio nalog, Zamagna je opet pisao vladaru "zbog skandalozne ideje Prizivnog suda i sučeve popustljivosti prema dotičnome knezu".⁸¹

⁷⁹ *...essendo li territorij di Prata e Serra a confine, con facilità, per parte di Prata è numeroso di abitatori, scappavano gli armenti nella terra di Serra, e dalli uomini di questa si facevano carcerare, e pagare li Padroni il danno, e pare che de ciò se fussero astenuti, perché se viveva ad acqua, ed erba in comune... (Archivio Tocco di Montemiletto, b 125, f. 554).*

⁸⁰ *Archivio Tocco di Montemiletto, b. 122, f. 518.* Među raznim zahtjevima barun Zamagna je, izgleda, uz podršku svojih podložnika u Prati tražio da se na stupove podignute na sredini riječnog korita ponovo postavi most. Pozvani da svjedoče, trinaest stanovnika susjedne Pratole zaniijekali su 1763. postojanje nedovršenog mosta koji je trebao povezati Pratu s državnom cestom. Usprkos tome, kraljevski geometar je ovaj spor presudio u korist baruna Zamagne i njegovih seljaka.

⁸¹ *Sacro Regio Consiglio, b. 160, f. 6 (ASNA): S.R.M. Signore, Il Barone di Prata D. Savino Zamagna prostrato avanti il Real Trono di V. M. umilmente L' espone, come quantunque si fusse dalla Regia Udienza di Montefusco conosciuto il gravissimo reato commesso dai Ministri, dalla Squadra, e da Cittadini delle Terre del Principe di Montemiletto, nell' avere coll' unione di 300 e più persone armate di zappe, vanghe, accette, schioppi, ed altre armi eziando proibite dalle Regie Prammatiche, penetrato nel territorio di Prata, jurisdizione del Suppl.te ed ivi rotti gli argini del Fiume Sabato, devastato un pezzo del territorio adjacente, ch' era tutto piantato alla Riva dei Saliconi p. lo riparo del Fiume ed indi di alberi fruttiferi, e viti, che furono tutti tagliati con le semi, e buttati per la corrente del fiume, collo scelerato scandaloso disegno di traviarne il corso... com' è seguito, e far sì che si allagassero i territorij adjacenti, si tagliasse comunicativa della Terra di Prata alla Strada Publica. e regia, si dorocasse il Ponte, per sotto il quale correvano prima le acque, e si pregiudicasse il molino del Suppl.te con suo sommo danno, e pregiudizio a vantaggio de' Molini del Principe d' ordine e mandato de quale sono stati commessi, al danno non men sin' ora cagionato, che quello che irreparabilmente dovrà avvenirvi... Si gravarono di questo indulgentissimo decreto alcuni dei più miserabili nella Gran Corte della Vicaria, e con questo pretesto L' Udienza cessò immediatamente di procedere contro gli altri, cominciando così*

Usprkos naporima raznih povjerenstava, pitanje mnogo godina nije bilo riješeno.⁸²

Dugotrajna agrarna kriza u Prati izazvala je siromašenje širokih društvenih slojeva, tako da se 1769. nametnula potreba za još jednom karitativnom ustanovom, koju je osnovao iznimno društveno osjetljiv barun Sabo Zamagna.⁸³ S kapitalom od 1.000 dukata *Monte Zamagna*, kako se zvala, 5% dobitka odbila je za troškove poslovanja, a 93% je namijenila za javnu pomoć: dobrotvorni fond “davao je milodare za siromahe u komuni”, koje je trebalo podijeliti

*ad apertamente dimostrare la dipendenza verso i rej, disortecché un tal modo di procedere fu interamente disapprovato dall' alta intelligenza di V. M., e con Suo real Dispaccio del 2 del passato luglio... Sredeva il Supp.te che questo Real Ordine mettesse l' Udienza a dovere, affinché procedesse con quel rigore, e zelo, con cui sacramento le leggi prescrivono in simili delitti, che tendono alla turbazione della passata quiete... ma tutto all' opposto è avvenuto... fu il supp.te nella necessità di ricorrere ai Piedi della M.V. che si compiacque con Reaal Decreto del 1° corrente di nuovo ordinare all' Udienza che facesse quel ch' era di giustizia a tenore delle leggi e non passasse ad accettar transazione senza Vostra Real intelligenza... Nel medesimo tempo ricorse similmente il Supp.te nella Gran Corte della Vicaria e... ottenne ordini, che attenda l' appellazione l' Udienza avesse non proceduto, ma trasmessi gli atti... ripropose cotrario. ogni giudice, fuorché i presenti Ministri dell' Udienza, si sarebbero arrestati dall' impegno a tanti ordini, ma essi ostinati a sostenere la transizione, per poterla far eseguire, si sono avazati, come il Supp.te ha preinteso, a far la relazione alla M. V. esagerando fribolissimi motivi, e tacendo alcuni fatii per istrappare il Reale Vostro Assenso... Se rompere gli argini de' Fiumi, ammutinare una quantità di Cittadini armati sin' anche di armi proibite, devastare i territorij particolari, tagliar alberi fruttiferi, turbare, ed usurpare l' altrui giurisdizione, traviare i corsi a Fiumi, e mettere in procinto i vassali della M. V. di far eccitare tra essi una guerra civile, per sacciar colla Forza la Forza... Le Sacrosante leggi l' han sempre puniti con la vita. Kneževi vazali podigli su veliku galamu fischiano, gridando, e battendo le zappe allor che anche di lontano vedeano i naturali di Prata... Ma il fatto non durò poche ore; ma per due giorni continui, tantocchè se il Supp.te non avesse usato un' infinita moderazione e tenuto a freno i Cittadini della sua terra, coll' idea, e proposito di umiliare alla M. V. le sue suppliche, e di ricorrere ai suoi Regi Tribunali per chiedere il compenso, amggiori inconvenienti, e disturbi sarebbero accaduti, perchè finalmente i Cittadini di Prata con respingere colla forza la pubblica violenza, non avrebbero fatto altro, che far uso della loro natural ragione... agosto 1763. U drugim spisima u istome svesku: *Il Principe era stato talmente angustiato dal barone che chiese di cederli la sua possessione...* ali je barun odbio. Stoga je Tocco pokušao kupiti teren braće Ciullo iz Prate, ali je u međuvremenu stigla prvostupanjaška presuda za neke njegove podanike. Tada je on protivno zakonu predložio zamjenu sudskog povjerenika, ali se na temelju prijave baruna Zamagne pristupilo zatvaranju *erarj, bargelli e altri dipendenti del principe in numero di 20 a Napoli.**

⁸² Spisi s procesa nalaze se u: *Archivio Tocco di Montemiletto*, b. 125, f. 555-556; b. 126, f. 552-554 (1760-1803). Dana 11. srpnja 1764. pratski zastupnik baruna Zamagne prihvatio je izvještaj kraljevskog geometra... *solo per quelle parti che, fondandosi sul vero, favoriscono la ragione del suo padrone.*

⁸³ *Platea Opere Pie*, sv. 219, f. 5765 (Archivio di Stato di Avellino, dalje ASAV); *Monte Zamagna (Stati Discussi, 1833-1837).*

“svake godine za Uskrs”, a od dobiti nabaviti žito koje će biti pretvoreno u brašno.⁸⁴ Zavod je davao kredite s kamatama nižima od kamata drugih pratskih dobrotvornih ustanova.⁸⁵

Osim toga, gospodarstvo utemeljeno gotovo isključivo na poljoprivredi i iskorištavanju prirodnih izvora energije očito je bilo slabo i ovisno o mnogim vanjskim faktorima, zbog kojih je zapadalo u negativne cikluse, što se odražavalo na sve proizvodne sektore. Važnu ulogu imale su klimatske promjene, što povjesničari često zanemaruju u svojim rekonstrukcijama, koje su znale izazvati veliki pad proizvodnje žitarica. Smanjen poljoprivredni urod, uz iznimno velik demografski rast, u Napuljskom je Kraljevstvu sustavno uzrokovao manjak osnovnih živežnih namirnica i, shodno tome, oskudicu.⁸⁶

Kako je već istaknuto, kriza je zahvatila i financijsko tržište, na kojemu je prijetila opasnost da Kraljevski sud otkupi uloge. Situacija je bila toliko teška da je Sabo-Marija Zamagna⁸⁷ koncem 1768. hitno obavijestio Senat o događajima koji bi mogli nanijeti štetu investicijama sunarodnjaka i dubrovačkim dobrotvornim ustanovama.⁸⁸

⁸⁴ *Platea Opere Pie.*

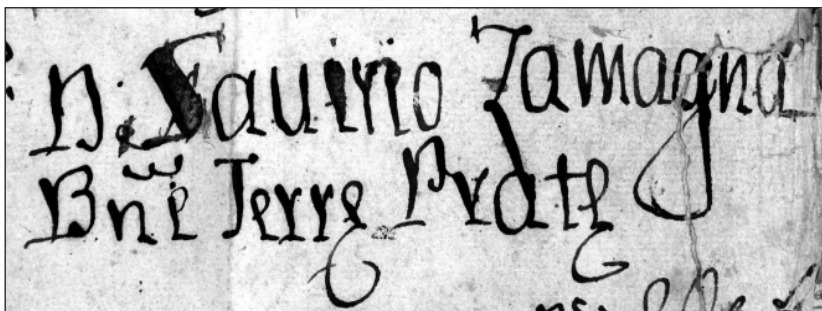
⁸⁵ Iako je Prata bila malo mjesto, u njoj su djelovale mnoge dobrotvorne ustanove: *Monte di Pietà e dei Pegni*, *Monte Frumentario*, razne *Cappellanie* i *Benefici*, tri *Monti di Maritaggio* i tri bratovštine.

⁸⁶ Demografski pad uočen je usporedbom podataka navedenih u zemljišniku (1.334 stanovnika 1742. godine, usp. *Rivele del Catasto Onciario*, knj. 4720, ASNA) i podataka donesenih u *Descrizione del Principato Ultra* iz oko 1760. godine, po kojima je bio samo 1.181 stanovnik. Vidi: *Biblioteca Nazionale di Napoli, ms. XV, c. 38*, koju je objavio R. Gragnaniello u: *Rivista Storica del Sannio* 1 (1994): 332.

⁸⁷ Zamagna je 1766. dubrovačkim senatorima iznio teoriju o prirodnim i ljudskim pravima. Tom je prilikom nagovarao da se odbace pretenzije Rusije na Dubrovnik, jer se njima krše prirodna prava Republike, obrazlažući da tko god se uplete u poslove druge države krši njezina prava. Usp. Francesco Favi i Wayne S. Vucinich, *Dubrovnik and the American Revolution*. Palo Alto: Ragusan Press, 1977: 18.

⁸⁸ *All' illustre Savino Maria Seraafino di Zamagna, Ragusa 15 gennaio 1769 - Ringraziamo per l' avviso con cui il 10 dicembre per la ricompra che S.M.R. vuol fare sui capitali delle opere pie situate sull' arrendamento di ½ grano a rotulo e vedendo che di non piccolo danno sarebbe tale ricompra, il nostro Ecc. Pub. ha scritto a S.M.R. rappresentandogli la tenuità dei capitali, con la povertà, danni e dispendij che queste opere pie proverebbero, supponendo che si esimerà da tale terminazione... Il 12 dicembre dello stesso anno Crediamo che sinora averà imbrosato il nostro capitale stato sopra l' arredamento di ½ grano a rotulo restituito dalla R.C., in virtù procura mandatale in passato da questo nostro Ecc. Pubbico, e però la preghiamo di farne compra con li denari del detto capitale delle pezze di Spagna a nostro maggiore vantaggio come anche li piacerà convertire, in dette pezze di Spagna li nostri frutti che sono in mani vostre a tutto il cadente anno 1769.* (K. Vojnović, »Dodatak raspravi: Državni rizničari republike Dubrovačke.«: 232).

Malo kasnije, 28. travnja 1771,⁸⁹ u Napulju je u 74. godini umro njegov brat Sabo, barun Prate. Odlukom od 23. ožujka 1772, sin Serafin, kao jedini muški potomak, naslijedio je feud *cum onere dotandi germanae sorory non dotatas*.⁹⁰

Slika 5. Zaglavlje dokumenta s oznakom baruna od Prate Savina Zamagne (Archivio Tocco di Montemiletto, b. 153, Archivio di Stato di Napoli)

Neočekivani zaokret u odnosima između Napulja i male Dubrovačke Republike dogodio se kada je 1771. napuljski guverner oružja Dionisio O' Dea ponovo izvrijeđan na ulici, a kad je od dubrovačkog Senata tražio zadovoljštinu, zahtjev mu je odbijen.⁹¹ Časnik je 23. listopada izvijestio burbonski dvor: "Republika uvažava samo osmansku Portu i malo drži do drugih vladara... i dodajem da je senator Sabo Pozza glavni u Vijećima, ali ga zbog lošeg ponašanja narod mrzi."⁹² Iste godine dubrovačka se vlada preko svog agenta u Napulju, gospodina F. Espertija, žalila na ponašanje guvernera O' Deae.⁹³

⁸⁹ E. Ricca, *Istoria de' feudi delle Due Sicilie*, I, navodi 28. travnja 1772, kako stoji u *Libro VI de' Morti della Parrocchia della SS. Annunciata di Fonseca di Napoli*. Drugi je datum u *Cedolario, Prata e Castelmozzo*, sv. 71, f. 84, u kojemu je sastavljač starost baruna naveo prema *Libro VI f. 235 per fede del parroco don Onofrio Grimaldi* (koji je napisao *barone di Prata e di Roccarasa*). Iz dokumenta se vidi da je Zamagna preminuo 28. veljače 1772. i pokopan u *Ospedaletto Grande* u Napulju.

⁹⁰ U *Cedolario, Prata e Castelmozzo*, sv. 71, f. 84 čuva se kopija odluke u korist *D. Seraphinij Zamagna* od 23. ožujka 1772. Vidi još Giuseppe Colacurcio, *Notizie storiche del Comune di S. Stefano del Sole*. Napoli, 1914: 65, koji je o Serafinu napisao: *egli nacque in Ragusa dal Sig. Sebastiano, fratello del Barone Sabino, e della Signora D.na Maria Giorgi, nel dì 4. febbraio 1751. Per l' imminente pericolo di morte veniva battezzato in casa nello stesso giorno dal rev. D. Giovanni Gregoriani. Nel giorno appresso fu portato solennemente alla Chiesa Metropolitana, dove su di lui compiva il sacro rito il Rev.mo Bernardo Bettoni Abate del Monastero di S. Maria dell' Ordine di S. Benedetto.*

⁹¹ *Ministero Affari Esteri*, b. 4389.

⁹² *Ministero Affari Esteri*, b. 4389.

⁹³ *Ministero Affari Esteri*, b. 4389. O' Dea, pješadijski kapetan, imenovan na prijedlog dubrovačkog kneza (pismo od 12. studenog 1769), zamijenio je Irca Baldassarrea Nichiel di Sherlock i privremenog mandatara Tobiju Longa (kojega je dubrovačka vlada jako cijenila, usp. *Ministero Affari Esteri*, b. 4389, *lettera dell' agosto 1766*).

Iz obilate prepiske između guvernera i napuljske vlade, u kojoj od napuljskog dvora često traži zaštitu ili premještaj na drugu dužnost, može se zaključiti da je guverner stekao neprijateljstvo među mnogim članovima Senata.⁹⁴ Neuljudno ponašanje jednog sluge spomenutog dubrovačkog senatora Pozze toliko je razljutila burbonsku vladu da je Republika morala ponovo poslati Saba-Mariju Zamagna da se, kao poslanik, ispriča i opravda, i da istovremeno traži vraćanje časnika u domovinu.⁹⁵ Kad je to doznao kapetan O' Dea, obavijestio je ministra Tanuccija da za taj zadatak Dubrovnik nimalo slučajno nije zadužio *el Senador D.n Savino Zamaña intimo amigo de D.n Savino Pozza y interamente resionado a su mui numeroso partido...* te mu je stoga u interesu da dvoru u Napulju iznosi *scuse e falsità*.⁹⁶ Isti zadatak Republika je 1772. godine povjerila mladome barunu Prate Serafinu, ali ni on dvije godine nije uspio maknuti kapetana O' Deu iz Dubrovnika i na njegov položaj postaviti don Pietra Stellu, koji je tada bio u Dalmaciji na drugom diplomatskom zadatku.

Međutim, konzul Stella izazvao je neugodan incident i svojim ponašanjem samo zaoštrio trvenja između Napulja i Dubrovnika: osobno je na dva dubrovačka broda istaknuo zastavu Kraljevstva. Kralj Ferdinand otvoreno je osudio njegov nezakoniti postupak⁹⁷ i oštro ga ukorio: 28. studenog 1772, *in esecuzione degli ordini di S. M.*, nalaže se da se maknu *Reali Bandiere* s dva dubrovačka broda, od kojih je jedan u vlasništvu *al cognato del Baron Zamagna che trovasi a Napoli*.⁹⁸ Konzul se, izgleda, više bojavao moguće odmazde Dubrovčana koji su živjeli u Kraljevstvu nego vladarevih napada. To se može iščitati iz priopćenja guvernera O' Deae koji je, vidjevši njegov strah, izvijestio Napulj da... *sono por lo mas y e la M.or parte interessados en los citados bastimentos agunos senaotres los mas prepotentes de este governo...* Jedan od senatora, nastavlja O' Dea, bio je don Marko Sorgo, šogor baruna Zamagne, *el qual me persuado tenirà nuebas privadas instrucciones y impulsos de sus parientes y de sus parientes y de su parziale p. a venticarse sin duda de mi connuebas falsedades y calumnias*.⁹⁹

⁹⁴ *Ministero Affari Esteri*, b. 4389, do 20. srpnja 1772.

⁹⁵ *Ministero Affari Esteri*, b. 4389, 11. travnja 1772.

⁹⁶ *Ministero Affari Esteri*, b. 4389, 20. ožujka 1772... *quel governo mai hà potuto soffrire colà il Regio Governatore dell' armi*.

⁹⁷ Neke dubrovačke lađe već su i prije nezakonito vijale zastave *Granducato di Toscana*.

⁹⁸ *Ministero Affari Esteri*, b. 4391. Dubrovački brodovi razvili su napuljsku zastavu 9. u Gružu i u Cavtatu. Vijanjem napuljske zastave trgovački su se brodovi štitili od venecijanske odmazde ili osvetničke pljenidbe skadarskog paše.

⁹⁹ Oba priopćenja (uključujući i konzulove isprike kralju) čuvaju se u prepisci u: *Ministero Affari Esteri*, b. 4392. Stella se s razlogom bojava odmazde i 1779. je u Dubrovniku bio optužen za krijumčarenje.

Slika 6. Santo Stefano del Sole, Općinska zgrada, nekoć palača Zamagna - detalj na portalu

Nemamo vijesti da su baruni Prate snosili neke posljedice, ali je samo nekoliko godina kasnije, 25. veljače 1774, izdana potvrda zastupniku, i to nakon naloga Kraljevskog suda, o obročnom plaćanju nasljedničke pristojbe (705.61 dukata).¹⁰⁰ Ni odnosi s pratskim klerom vjerojatno nisu bili idilični, budući da je 12. srpnja, na nalog kralja, a na žalbu baruna Prate Zamagne, podvrgnut preispitivanju prigovor biskupa Avellina: *relativamente all' inquisitione del Sacerdote d. Silvestro Alfieri per l' uso conveniente perciocchè riguarda il*

¹⁰⁰ *Cedolario, Prata e Castelmozzo*, sv. 71, f. 84. Rate 25. veljače 1773. u iznosu od 302.33 dukata; 22. rujna 1773. od 27.83 dukata; 17. veljače 1774. od 125.45 dukata. Koncesija koju je 19. srpnja 1775. u Napulju izdala Vrhovna kraljevska komora. Molba poslana 26. rujna 1775. Sljedećeg 30. listopada Serafin, barun Prate, dobiva uknjižbu u Kraljevski upisnik feuda kneževina naslijeđenih od oca (E. Ricca, *Istoria de' feudi delle Due Sicilie*, I: 242-243; upisano 3. listopada). Usp. *Regia Camera della Sommaria, Intestazioni feudali, Castelmozzo e Prata, Zamagna Serafino 1772-1775*, sv. 5, f. 68 (ASNA); *Cedolario, Prata e Castelmozzo*, sv. 71, f. 89: *D. Seraphinus Zamagna pro Prata duc. 71.3.18; Bajulativo de Terra... duc. 1.1.11¼; Castro Muzzo duc. 4.1.11; jurisdictionibus 2e causorem duc.-.2.3 e ½; totale duc. 77.4.3.*

*capo delle parole irriverenti alla Maestà del Sovrano, affinché poi mi comunicchi la regia risoluzione sul Detto Capo per norma di quel che si doverà ordinare al Vescovo di Avellino per quel che riguarda le ingiurie dette al barone di Prata.*¹⁰¹

Nakon uzajamnih optužbi, pukovnik O' Dea je 1775. premješten u Castellania di Trani,¹⁰² no umjesto njega, i ne čekajući uobičajene prijedloge Dubrovnik, poslan je guverner kojega je izabrao napuljski dvor. Dubrovčani su po običaju ponovo uzalud tražili da se časnik udalji i u Napulj poslali poklisare da pregovaraju o ukidanju te službe.¹⁰³

Prema ugovoru bilježnika Donata Antonija Cervelli iz Napulja, 10. travnja iste godine Sabo-Marija Zamagna je za 49.582.50 dukata od vlastelina Vicenza de Sangro kupio feud Santo Stefano.¹⁰⁴ Kupovina za koju je 2. svibnja 1776. Kraljevska komora Svete Klare izdala dozvolu, još jednom je potvrdila veliki interes Zamagna za područje Principata Ultra.¹⁰⁵ Da zaokružimo priču o investicijama za nabavu feuda, moramo zabilježiti da je dubrovačka *casata* u Kraljevstvo ukupno uložila 100.000 dukata. Ako se uzme u obzir da su se u tom razdoblju smanjila dubrovačka financijska ulaganja u Napulju, to je bez sumnje bila značajna svota.¹⁰⁶ Stvaranjem velikog feudalnog posjeda Zamagne su potvrdili svoj društveni uspon u Napulju i njime konačno legitimirali ulazak

¹⁰¹ *Ministero Affari Ecclesiastici, Regi Dispacci*, b. 399 .

¹⁰² *Ministero Affari Esteri*.

¹⁰³ *Ministero Affari Esteri*. U tome nisu uspjeli ni Sabo Marija Zamagna ni dubrovački agent u Napulju, gosp. Esperti. Nije uzmanjkalo ni sporadičnih trzavica s obje strane. Dubrovčani su 12. ožujka 1776. napali dvije ribarice iz Apulije i oduzeli im ulov. Iste su noći nastavili i s uvredama pred kućom bivšeg guvernera O' Dee.

¹⁰⁴ E. Ricca, *Istoria de' feudi delle Due Sicilie*, IV: 414. Santo Stefano di Sole u provinciji Avellino.

¹⁰⁵ *Regia Camera della Sommara, Intestazioni feudali. Zamagna Sabino, S, Stefano 1776-1782*. sv. 82, f. 1266 (ASNA); *Cedolario, S. Stefano*, sv. 71, f. 129: iz dokumenta se vidi da je feud kupljen na dražbi, jer je poništena prethodna kupoprodaja koju je de Sangro izvršio u korist gospodina Salze. Plaćeno je 49582.50 dukata *pro personij nominandij* odvjetnika Giuseppea Mazzaccare. Zadnji naslovnik stečevine *si rileva essere il raguseo Savino Maria Zamagna*, koji je uložio vlastiti novac, 42582.50 dukata i još 7000 dukata *perventuali dal Monte della Misericordia per le rendite fattali con patto di ricompra*. Feudalac je dugovao za *adoha* dukata 8.4.15 ½ *pro Santo Stefano; pro Portulania ejusdem Terra* dukata 0.4.2. ½, ukupno dukata 9.3.18 i nasljedničku daću u iznosu od dukata 655.48 *in beneficio di Sabino Maria Zamagna*. Istaknuto je da *il titolo di Marchese debba restar estinto senza poter affatto giovare al compratore del feudo* (10. veljače 1778).

¹⁰⁶ Silazna krivulja dosegula je najnižu točku u modernom vrijeme. Postupni gubitak ekonomske moći dubrovačkog plemstva u drugoj polovici 1700. godine vidi se u postotku vlasništva nad trgovačkom flotom i u pomorskoj aktivnosti (Antonio Di Vittorio, »La Repubblica di Ragusa a fine '700, tra stabilità economica e debolezza politica.«, u: *Mezzogiorno d' Italia e il Mediterraneo nel triennio rivoluzionario*, ur. F. Barra. Avellino: Annali Centro Dorso, 2001: 69).

u plemstvo Kraljevine Obiju Sicilija. Tako je Sabo-Marija kupio taj mali feud u podnožju planine Terminio s namjerom da unuku osigura nasljedstvo dovoljno veliko za razinu ugleda koji je obitelj stekla u Kraljevstvu. Iz istih su razloga pokrenuti radovi na uređenju barunove palače u Prati, koja je trebala biti urešena poput tradicionalno raskošnih palača napuljskog plemstva.¹⁰⁷

Godine 1777. dubrovački je Senat zadužio Saba-Mariju da od poznatog Vicenza Lupolija, stručnjaka za crkveno pravo u Napulju,¹⁰⁸ traži mišljenje o “podržavljenju dobara bratovština u Republici”. Iako u poodmakloj dobi, plemić je i dalje predano vodio financijske poslove sunarodnjaka u prijestolnici Kraljevstva i obavijestio Senat o mogućem oslobađanju kapitala uloženi u carine u Pugliji. Sabo je 13. svibnja 1781. poslan da od kralja ishodi povrat novca, ali ga je i sljedeće godine Senat opet molio da se založi za izvlačenje kapitala uložena na toj carini, *perché non restino infruttiferi*.¹⁰⁹

Zamagna je 1782. godine ponovo zastupao Republiku na burbonskome dvoru zbog jedne od bezbrojnih kriza izazvanih slanjem napuljskog guvernera oružja.¹¹⁰

Dubrovački knez napisao je kralju poslanicu u slatkorječivome stilu dubrovačke diplomacije i punu uobičajenih izraza odanosti i vjernosti napuljskoj i španjolskoj kruni, u kojoj moli da se ukine položaj guvernera oružja.¹¹¹ U obrazloženju

¹⁰⁷ F. P. Giovino, »Segni dell' aristocrazia ragusea in Irpinia: il Palazzo Baronale degli Zamagna a Prata.«. Iako je palača poslije potresa dugo bila napuštena i na udaru vandala, još se mogu vidjeti mnogi tragovi dubrovačkog plemstva.

¹⁰⁸ *Incaricato io intanto dall' eruditissimo, ed Eccellentissimo Sig. Barone Zamagna, onviato di essa Repubblica presso del Re N. S. in nome dela stessa* (Vincenzo Lupoli, *Iuris Ecclesiastici*. Napoli, 1777: 235). Lupoli je odgovorio 25. srpnja 1778. i 20. prosinca iste godine, ali njegovo je mišljenje došlo prekasno za glasovanje.

¹⁰⁹ ...*si cerchi di collocarli sopra altri arrendamenti ben visti* (20. studeni 1782, vidi: K. Vojnović, »Dodatak raspravi: Državni rizničari republike Dubrovačke.«: 239-240).

¹¹⁰ *Ministero Affari Esteri - Governo di Napoli (1806-1815)*, b. 5386, inc. 89, *Memorie storiche sulla Repubblica di Ragusa di don Francesco Caracciolo*, 1806: ...*nel 1782 il governatore delle armi fu protagonista di disturbi tali che il Senato di Ragusa implorò nuovamente la corte napoletana per la soppressione*. Vidi: Matteo di Zamagna, *La storia di Ragusa*. Trieste: Soc. editrice mutilati e combattenti, 1935: 256-257. Napuljska se vlada pozvala na članak 18 starog sporazuma koji su Dubrovčani 1172. sklopili s kraljem Vilimom.

¹¹¹ *Ministero Affari Esteri*, b. 4392. Pismo od 5. ožujka 1782: *S. R. M, memore questa Repubblica degl' immensi beneficij graziosamente compartitile sì dai gloriosi monarchi delle Spagne, e delle Due Sicilie, sì dalla Sacra Persona della Maestà Vostra... ufficio vacante per la morte del Medina il posto del Governatore delle nostre Armie, noi la Suppliciamo vivamente a degnarsi sopprimere questa carica e dar ordine che non ci siano più spediti gli Officiali che la doverà occupare... ad implorare questa grazia, noi ci prendiamo la libertà di umiliare ai Reali suoi Piedi in una Memoria che cotesto nostro Senatore Savino Maria Serafino Zamagna avrà l' onore di presentare in nostro nome al Sig. Marchese della Sambuca... Umilissimi e Vs. devotissimi servitori. Il Rettore ed il Consiglio della Repubblica di Ragusa.*

Slika 7. Detalj freske u Dvorani kontinenata
(Palača baruna Zamagna u Prati di Principato Ultra)

zahtjeva ističe se nelegitimnost odluka napuljskog dvora, no cijela poslanica odiše dvosmislenošću i oprezom, karakterističnima za uobičajen udvorni ton dubrovačkih diplomata. Bila je to sasvim sigurno neophodna savitljivost grada koji je trebao zaštitu (makar i formalnu) stranog vladara, ali se u isto vrijeme i odlučno htio osloboditi njegova upletanja. U poslanici je ponovo istaknuto odbijanje stranog miješanja u dubrovačku vladu i njezinu faktičnu neovisnost. Zato je više puta spomenut i pojam *Sloboda*, ali je događaj prisilio Napulj da ponovo razmotri odnose s Dubrovnikom. Na taj, za njih nečuven prijedlog, kralj i ministar, markiz od Sambuce,¹¹² poduzeli su neprijateljske korake, ukinuli priznate povlastice i zaplijenili posjede i prihode dubrovačkih građana u Napuljskoj Državi. Uza svu diplomatsku domišljatost i intervencije drugih europskih dvorova,¹¹³ Republika nije imala izbora, nego je morala ponovo pregovarati i pokoriti se volji neusporedivo jačeg monarha, tako da je na kraju, tobože pravno opravdano, zanijekala vlastite zahtjeve: “Ovaj je Senat poslao u Napulj baruna

¹¹² Giuseppe Beccadelli iz Bologne, Habsburgovcima naklonjen ambasador u Beču, naslijedio je Tanuccija.

¹¹³ *Ministero Affari Esteri - Governo di Napoli (1806)*, b. 5386, inc. 89, *Memorie storiche sulla Repubblica di Ragusa*, 1806: agent Francesco Caracciolo spominje da je Dubrovnik tražio posredovanje Beča, Moskve i Madrida, ali je Napulj ipak poduzeo neprijateljske korake. U svesku se čuva kopija Zamagnine molbe.

Zamagnu, u svojstvu posebnog poslanika, da ovoga Monarha uvjeri u našu naklonost i moli ga neka u Dubrovnik pošalje izabranog guvernera.”¹¹⁴

U istom su razdoblju mladome barunu Prate Serafinu do 1784. godine povjeravani poslovi Republike u Napulju.¹¹⁵ Kao i njegovi prethodnici, ni on nije bio pošteđen sporenja s napuljskom državnom blagajnom i već je 9. kolovoza 1782. Vrhovna kraljevska komora naložila barunu Prate da u roku od dvadeset dana izvrši redovitu uplatu za nasljedničku pristojbu koju od 1773. duguje Kraljevskome sudu. Kako osobno nije mogao prisustvovati raspravi, dubrovački je feudalac 26. kolovoza imenovao dr. Martina Sparana svojim posebnim opunomoćenikom pred Vrhovnim kraljevskim sudom i predstavnikom D. Tommasom Scotti. Barunov predstavnik pojavio se 11. rujna na sudu i, na temelju tužbe kraljevskog fiska, izjavio da je ponuda od 15 dukata “razmjerna spomenutoj maloj nasljedničkoj pristojbi”, ističući da se “njegov gospodar ne

¹¹⁴ Lodovico Antonio Muratori, *Annali d' Italia, dal principio dell' era volgare sino al 1750 e continuati sino all' anno 1872 con aggiunte di L. Catalano*, sv. XXXIV. Firenze, 1827: 147: ...i sovrani di Napoli erano nell' antichissimo possesso di spedire a Ragusi un loro ufficiale militare come Governatore delle Armi di quella Repubblica, e si era sempre mandato un successore quando o moriva o era inviato ad altri impieghi. Nel 1782 avvenne la morte del Ten. Col. Medina a Ragusa (Ministero Affari Esteri, b. 4392 - *Corrispondenza con il Governatore delle Armi in Ragusi 1776-1781*. Medina je bio zaražen u epidemiji kuge i često je upozoravao napuljsku vladu da mu omogući povratak u domovinu) e fu quindi destinato dal Re, in quel luogo, un altro ufficiale. La Repubblica fece istanza al Re di non mandare il successore designato. Scosse altamente la Corte di Napoli una tal domanda che opponevasi ad un uso costantemente sino allora praticato e di cui la Repubblica dovea esser grata alla Corona delle Due Sicilie, non tanto per gli effetti della sua valida protezione da un tempo immemorabile, quanto per particolar distinzione goduta sempre dalla nazione in quei regni. Nonostante ciò Ragusa continuò a non ammettere l' eletto Governatore. Il Re per punire la Repubblica ordinò che fossero sospesi tutti i privilegi e tutte le esenzioni che godevano i ragusei nei donini napoletani e si sequestrarono tutti i loro beni. Ciò interessò le corti di Vienna, Madrid e Parigi. Attesa la mediazione delle suddette corti fu riconosciuto a Napoli la legittimità del diritto e la Repubblica desistette dalle pretese... Samo zahvaljujući carskome dvoru u Beču ukinuta je odluka o zapljeni i Repubblica ebbe la conferma di poter tenere alla corte di Napoli un Ministro col trattamento dei suoi predecessori. Za diplomatskog predstavnika Dubrovnika u Napulju imenovan je don Francesco Caracciolo, dok je u Dubrovnik 1784. poslan Ten. Col. Boragine. Tako je dubrovački Senat morao primiti novog napuljskog guvernera oružja, ali mu je, na temelju ugovora, dao pisane upute kojima je ograničio njegovu nadležnost. Usp. *Ministero Affari Esteri - Governo di Napoli (1806)*: napuljski guverneri polagali su zakletvu Malome vijeću, od Napulja su dobivali plaću od 75 dukata, a samo je smještaj bio o trošku Dubrovnika. Tako je bilo do 1808, kada je Napoleon ukinuo Republiku i pripojio ju Kraljevini Italiji. Tada se posljednji napuljski časnik Carlo Maresca vratio u domovinu (*Ministero Affari Esteri - Governo di Napoli (1806-1815)*, b. 5403, f. 106).

¹¹⁵ Mara Valentini, *Corrispondenze diplomatiche veneziane da Napoli (19. 9. 1778 - 17. 8. 1790)*. Roma: Istituto poligrafico e zecca dello Stato; Libreria dello Stato, 1991: 462.

tereti za drugo”. Tek je naknadno, možda zato što je shvatio da je ta svota nevjerojatno mala, dr. Sparano ponudio još 85 dukata, tako da je ukupni iznos zaokružen na 100.¹¹⁶

Prisutnost starog Saba-Marije u Napulju ipak je i dalje bila jamstvo za obiteljske poslove i poslove Dubrovčana u Kraljevstvu. Obnovljena su ulaganja o kojima je Zamagna vodio brigu, pa su 8. veljače 1787. rizničari Republike napisali da su po Barletti poslali punomoći za ulaganje kapitala.¹¹⁷ Zatim ga je Senat pozvao da gosp. Micheleu Angelu Bozzo, službeniku Kraljevskog rizničara vladajuće kuće, preda 300 dukata *per valuta avuta dall' Ill.mo Ten. Col. du S.M. il Re delle Due Sicille e Governatore delle Armi in Ragusa, D. Pasqualea Boragine, con ponerli a debito nostro*.¹¹⁸ A dubrovački su ulagači 24. rujna 1788. zahvalili Zamagni što je našao priliku da uloži kapital i ubere plodove ulaganja.¹¹⁹

Dvije godine kasnije, 27. ožujka 1790, slavni Sabo-Marija umro je u Napulju,¹²⁰ a obavijest je objavljena u *Gazzetta Universale*: “Nakon kratke bolesti, 27. prošlog mjeseca uvečer u 83. godini života na Vječni je počinak otišao Gosp. Barun S. Stefana, Sabo Marija Zamagna. Iako rođen u Dubrovniku u uglednoj i staroj obitelji senatora, u ovom je gradu živio 40 godina te ga smatramo našim građaninom. Čuvajući plemenitost duha od 1783. do smrti, na našem je Kraljevskome Dvoru bio poslanik one Republike, osoba dostojna poštovanja ne samo zbog izvrsna poznavanja grčke i latinske književnosti, matematike i prava, nego i zbog neporočna vladanja. Univerzalni nasljednik njegove bogate ostavštine i vlasteoskog feuda S. Stefano njegov je jedini nećak gosp. Serafino Zamagna barun Prate, nositelj dvorske časti Gentiluomo di Camera di esercizio

¹¹⁶ *Processetti delle Intestazioni feudali Prata e Castelmozzo-Çamagna (1782-1784)*, b. 98, f. 1434 (ASNA). Odluka o nalogu za plaćanje od 22. svibnja 1782.

¹¹⁷ K. Vojnović, »Dodatak raspravi: Državni rizničari republike Dubrovačke.«: 240.

¹¹⁸ K. Vojnović, »Dodatak raspravi: Državni rizničari republike Dubrovačke.«: 241.

¹¹⁹ K. Vojnović, »Dodatak raspravi: Državni rizničari republike Dubrovačke.«: 242.

¹²⁰ E. Ricca, *Istoria de' feudi delle Due Sicilie*, IV, navodi 28. ožujka. G. Colacurcio, *Notizie storiche del Comune di S. Stefano del Sole*: 64-65, piše da je dotični Sabo Marija postao i *Signore del ricchissimo feudo e perciò si appellò Barone di Prata e S. Stefano...*, a umro je 1781. Ondje je *...riordinò tutte le rendite baronali e migliorò i fondi di sua proprietà, già molto deperiti. Essendo diventato il palazzo feudale inabitabile, preché mezzo diruto, egli si stabilì nella Casa palaziata o palazzo, situato al fianco sinistro della Chiesa Madre e lo abbellì come si conveniva, redendolo una splendida residenza ed arredandolo con mobili di lusso tutti indorati*. Palača Zamagna danas je sjedište Općine Santo Stefano del Sole. Iako preuređena, zgrada na svodu portala još uvijek čuva grb dubrovačke obitelji.

di S.A.R. infanta vojvode od Parme.¹²¹ Ovo svjedočanstvo mnogo govori o ugledu ovih patricija na burbonskome dvoru u Napulju.

Osim povlastica proisteklih od njegova plemićkog statusa u domovini, i sva imovina jedine dubrovačke *casate* u Kraljevstvu našla se u rukama Serafina Zamagne. Bilo je to veliko bogatstvo koje on nije samo čuvao, nego ga je vjerojatno i povećao zahvaljujući prihodima od zemljišnih posjeda i nekretnina, feudalnim pravima i vodjenju financijskih i trgovačkih poslova svojih sunarodnjaka u Napulju.

Izričiti zahtjev da se pobrine za dubrovačka ulaganja u burbonskoj prijestolnici poslan je iz Dubrovnika 11. srpnja 1790: "Presvjetlome Senatoru Republike i Barunu Prate Serafinu Savinu Zamagni, budući da ovaj Senat nije mogao bolje nadoknaditi veliki gubitak zbog odlaska Njegova Gospodina Strica, nego da na njega prenese brigu za sav taj posao..."¹²² Stoga je bilo prirodno da vlada Dubrovačke Republike zaduži baruna Prate koji je, u sjeni slavnoga strica, sigurno bio mnogo bolje upoznat s prevrtljivošću burbonskoga dvora nego drugi njegovi sunarodnjaci.

Mjesec dana kasnije, 26. kolovoza 1790, pred Trgovačkim sudom u Napulju pokrenut je spor između Nizozemca D. Antonija Wanhoolauta i Serafina Zamagne, koji je dao priznanicu za raznu robu. Iako je Kraljevska komora naložila da se ne uznemiruje baruna Prate, admiral John Acton, prvi ministar Kraljevstva, spor je uputio nadležnome sudskom tijelu, jer su obojica stranci.¹²³

¹²¹ *La Gazzetta Universale*, 1790, sv. XVII: 280.

¹²² K. Vojnović, »Dodatak raspravi: Državni rizničari republike Dubrovačke.«: 243.

¹²³ *Avendo dato conto al Re della rapresentanza di codesto Magistrato del Commerci de' 26 agosto, colla quale si lagnava al Real Trono, che trattandosi di un credito dell' olandese D. Antonio Wanhoolaut col Raguseo D. Serafino Zamagna, nipote ed Erede del Barone D. Savino Maria Zamagna, il quale aveva dato il biglietto per tante merci estere accreditate al Barone D. Gaetano De Martino, non ostante che la Causa sia fra due Forastieri per merci forastiere, e l' Patrimonio del de Martino stia dedotto in codesto Magistrato, pure la Camera Reale abbia deciso, che proceda la Vicaria, la quale, riconoscendo sue incompetenze, già aveva antecedentemente rimessi gli atti al Magistrato medesimo, dove le parti erano poi comparse e si era venuto fino alla spedizione delle lettere esecutori ali; E che oltre acciò, entrando al merito della causa, abbia la Real Camera soggiunto, che intanto il Raguseo Zamagna non sia molestato; ha S. M. rescritto sovranamente di aver trovato giusto il reclamo e le lagnanze di cotesto magistrato. E di volere assolutamente, che illeso resti il foro assegnato ai Negoziati Esteri... per adempimento della Sovrana determinazione. Dal Palazzo 6. ottobre 1790, Giovanni Acton, Sig. Presidente D. Antonio Spinelli (Francisco Leggio, *Supplementum Pragmaticarum Edictorum Decretorum interdicatorum regiarumque sanctionum Regni Neapolitani*. Napoli, 1790). Dokument se čuva u: *Processi Antichi, Pandetta Corrente*, b. 1832, f. 50941: *Causa Zamagna - Vanvolant*.*

Slika 8. Alegorija Europe u Dvorani kontinenata u palači baruna Zamagne u Prati di Principato Ultra (18. stoljeće)

Ni odnosi s Dubrovnikom nisu bili blistavi i 13. kolovoza 1791. Senat je javio barunu Zamagni: “što se tiče vaše provizije, kako pišete, morate znati da mi nipošto nismo u stanju mijenjati 4%, koliko smo bez pogovora doznačivali Vašoj Kući, dok mi i drugi posredniku u Beču plaćamo samo 1 i ½% , a drugima u Rimu, Veneciji i Firenci samo 2%.”¹²⁴

Dana 23. lipnja 1792. Serafin Zamagna uknjižio se na feud S. Stefano, koji je naslijedio poslije stričeve smrti,¹²⁵ a godinu dana kasnije otišao je u diplomatsku

¹²⁴ K. Vojnović, »Dodatak raspravi: Državni rizničari republike Dubrovačke.«: 244. Serafin je 1792. izabran za senatora (S. Ćosić i N. Vekarić, *Dubrovačka vlastela između roda i države*: 217). Dvije godina kasnije, zbog lošeg ponašanja na napuljskome dvoru, oduzeto mu je plemstvo. Knez Republike morao se formalno ispričati kralju i Actonu. Nažalost, samo je nekoliko fragmenata Actonovih pisama preživjelo požar koji je u Državni arhiv u Napulju podmetnula njemačka vojska kad se 1943. godine povlačila.

¹²⁵ E. Ricca, *Istoria de' feudi delle Due Sicilie*, IV: 414; *Regia Camera della Sommaria, Cedolario, S. Stefano 1792*, sv. 72, f. 384 (ASNA); *Regia Camera della Sommaria, Intestazioni feudali, Santo Stefano, Zamagna Serafino*, sv. 5, f. 78 (ASNA).

misiju na carski dvor u Beču. U *Repertorie delle visite diplomatiche dopo la Pace di Westphalia* ("Popis diplomatskih posjeta poslije Westfalskog mira") stoji: *Wien, Zamagna Serafino Savino Freiherr von Prato, Senator Ragusa* ("barun Prate i dubrovački senator") *Env. Miss. Spec. Kompliment zur Ungarischen Konigskronung Franz II, p. Au. 1793 VII 18 - u. Au. 1793 VIII 9*.¹²⁶

Colacurcio u svojoj studiji spominje neobičnu epizodu. Kaže da je kralj Ferdinand IV. poslije 1797. godine poslao Zamagnu u tajnu misiju austrijskome caru.¹²⁷ Kad se barun vratio, golemi troškovi za njegova mandata toliko su razbjesnili vladara da je zaplijenio imovinu dubrovačkog plemića.¹²⁸ Čini se da je zbog toga Građanski sud bio prisiljen presuditi u Zamagninu korist da mu se dodijeli doživotna renta kako bi mogao namiriti dugove načinjene za vrijeme izvršavanja tog diplomatskog zadatka.¹²⁹

¹²⁶ *Complimento per l' incoronazione ungherese di Francesco II*. Usp. *Repertorium der diplomatischen Vertreter aller Länder seit dem Westfälischen Frieden (1764- 1815)*, sv. II. Zürich, 1936: 343, 348. Zamagna je 1774. otpravnik poslova u Austriji (*Zamagna Serafino Savino barone di Prato ch. Aff. P. au. 1774 - IV-7/1784 - VI-5 Wien*).

¹²⁷ G. Colacurcio, *Notizie storiche del Comune di S. Stefano del Sole*: 66, pogrešno piše da je Kampoforzijskim ugovorom 1797. "barun Prate postao podanik Austrijskog Carstva i jedan od najvatrenijih pristaša Austrije". Netočnosti se sreću i u: Giuseppe Zigarelli, *Storia della Cattedra di Avellino*, sv. II. Napoli, 1856: 408, o nasljeđivanju feuda Prata: "kada je 1775. umro Gargano... feud je pripao Kruni, a on (Zamagna) ga je, zajedno s naslovom baruna, kupio 1792 godine".

¹²⁸ G. Colacurcio, *Notizie storiche del Comune di S. Stefano del Sole*: 66-67: "za tu diplomatsku misiju kralj je Zamagni doznačio plaću od 50 tisuća dukata i u isto vrijeme po posebnome tekliću obavijestio bečki dvor da će uskoro doći u misiju plemić Serafin Zamagna, barun Prate i S. Stefana, koji je ujedno i austrijski podanik. Kralj je sa zadovoljstvom prihvatio imenovanje tajnog ambasadora... Međutim, umjesto da otiđe ravno u Beč, Serafin se mjesec dana zadržao u Dubrovniku, gdje se neizmjereno rastrošno pripremao za put. Kočiju je ukrasio suhim srebrom i zlatom; konjska orma i potkove bili su od čistog srebra, s tim da je veterinaru naložio neka ih lagano zakuju da mogu brzo otpasti. Srebrne potkove ostavljali su na cesti i na isti način stavljali drugim konjima da i njima opet brzo otpadnu. Taj rasipni ludak razmetao se da pokaže svoju veličinu! Kako napuljski dvor nije imao vijesti o Zamagni, jer ga ovaj nije obavijestio o svom dugom boravku u Dubrovniku, u Beč je u istu misiju poslao drugog poslanika". Kad je Zamagna stigao u Beč misija je već bila izvršena, a on je na povratku u Napulj predao obračun troškova u visini od oko 100.000 dukata i od kralja tražio da mu ih nadoknadi. Razljučeni vladar odobrio mu je samo pola obećane svote (odnosno 25.000 dukata). Autor napominje da mu je o tome početkom 1800. godine pričao otac Nicola Colacurcio, agent nasljednika Frana Zamagne.

¹²⁹ G. Colacurcio, *Notizie storiche del Comune di S. Stefano del Sole*: 67: "U S. Stefanu je prodao mlin na rječici Toricelli, koja je Napulj opskrbljivala vodom, gosp. Uricuioliju *di Cesinali*, Lorenzu Mastoberardinu prodao je *Taverna dell' Arenaccia* sa zemljištem od 300 modija na granici s Volturarom..., Lorenzu Mastoberardinu teritorij zvan *Melito* i Topolo s velikim zemljištem, gosp. Masucciju iz Volturare bukovu šumu i mnoga druga zemljišta ne samo u S. Stefanu i Prati, nego i u svojoj domovini Dubrovniku". I ovom prilikom neprecizan, Colacurcio je i prodaju izvora 1808. pripisao Serafinu, kada njega već šest godina nije bilo.

Bez obzira na Colacurcijeve obavijesti, kada su Francuzi osvojili Kraljevstvo i uspostavili Napuljsku Republiku, Serafin je ostao vjeran Burbonima, što se može razabrati iz jednog zapisa gradonačelnika Prate Vicenza Grillo (6. srpnja 1799), u kojemu su ispričani neki događaji za kontrarevolucije na feudu: “Presvijetli barun S. Stefana¹³⁰ g. Serafin Zamagna, posjednik ove zemlje, sve vrijeme svoga života uživao je u ovome narodu glas čovjeka uzorna vladanja uvijek privržena kraljevskoj kruni... to je dokazao i u sadašnjim okolnostima, kad se 28. travnja pridružio ustanku rojalista; i sa svojim pristašama... sa žarom i neustrašivo izloživši vlastiti život, i živote svojih sinova, i svoje feude, ustao u obranu svijetle slobode ove zemlje. Sutradan... je barun... uz pucnjavu iz mužara svečano pred okupljenim narodom istaknuo dvije slike, jednu s Likom Našeg Nepobjedivog Vladara, i drugu Naše Milostive Kraljice, njegove supruge, pozivajući narod da iz sveg glasa, da ih cijela zemlja čuje, viču Živio kralj, pozdravljajući sve Čestite Svećenike i druge ljude iz našega kraja, koji su dolazili s kolačima i rozolinom. Drugoga dana, 30, Barun je Zapovjedniku Costantinu De Filippisu predao dva mala brončana topa koja je ovaj tražio za različite svrhe... budući da su se koncem travnja i početkom svibnja, na poticaj g. Constantina De Filippisa podigli mnogi krajevi, isti je posjetio ovu zemlju prije svih drugih, a kako je ona povezana s Altavillom, koja još nije ustala, gotovo sav narod otišao je tamo da prekine tu sramotnu uspavanost. Pošto je stvar provedena u djelo, a shvativši da je francuska vojska pošla u San Giorgio La Montagna i S. Angelo a Cupolo, na nju je poslao veliku masu naoružanih ljudi iz ovoga kraja... Gradsko poglavarstvo i drugi oružnici stali su na čelo naoružane mase i borili se cijelu noć i cijeli dan da obrane ovu zemlju... i osiguraju odstupnicu Costantinu De Filippisu koji je bio u Avellinu. Poslana su dva izaslanika u Monte Calviello da objave da se ova zemlja podigla i da primi naređenja - u isto vrijeme - kad su te čete prolazile, naoružani ljudi poslani su poručniku g. Antoniu Jennaco...”

Republikanci su se vratili u Avellino i rastjerali pristaše Burbona, a Prati je prijetila opasnost od pljačke i odmazde francuske vojske. “... 29 svibnja, bivajući Barun u svojoj Palači na ovoj zemlji, na istoj se pojavila velika masa ljudi koje je poslao G. Carmine Villano, njihov Zapovjednik iz Avellina, napali su spomenutu Palaču i pošto su ju opljačkali, zlostavljajući i maltretirajući

¹³⁰ Prilično je neobično što je načelnik napisao *barone di Santo Stefano*, iako su Zamagne nosili naslov baruna Prate. G. Colacurcio, *Notizie storiche del Comune di S. Stefano del Sole*: 67, spominje da je Serafin “rijetko navraćao u S. Stefano; a kad bi se ondje zatekao, bio je široke ruke i darežljiv prema siromasima”. Ondje je feudalac dao podignuti mramorni oltar sa srebrnim vratašcima, na kojima je prikazana monстранca s natpisom *SERAFINO BARONE ZAMAGNA*.

rečenog su Baruna odveli u grad Avellino, u Biskupsku Palaču toga grada. Sljedećeg je dana, uz opasnost da izgubi život, obitelj i imovinu, prebačen u Napulj, u Castel dell' Ovo,¹³¹ gdje je 40 dana strepio za vlastiti život zbog vatre kojom je zasut Castello... za dana se povukao na ovu zemlju ohrabrujući i dalje sve stanovnike da ostanu vjerni vazali Vladara, a svoga sina, koji je boravio u Napulju i nije vršio nikakve poslove za republikance niti bio upisan među stanovnike grada Napulj, morao je pozvati na ovu zemlju na kojoj boravi.¹³²

Nevolje za Zamagnu nisu prestale ni kada se na vlast vratio Ferdinand IV. Burbonski, pa je 1800. pozvan na sud u Napulju zbog nekog dugovanja Francescu di Francesco.¹³³ Nekoliko godina kasnije, 30. svibnja 1802, feudalac je preminuo u svojoj palači u Prati, u koju se povukao nakon revolucionarnih događaja.¹³⁴ Presudom od 5. srpnja sljedeće godine Visoki sud je nasljednikom feudalnih dobara proglasio njegova prvorođenog sina Frana (*Frano Serafimov Zamagna*), koji je platio nasljedničku pristojbu za posjede u Prati, Castelmozzu i S. Stefanu.¹³⁵ Poslije nepune godine dana, kralj je Franu Zamagni dopustio da “8 mjeseci izbiva iz Kraljevstva kako bi se pobrinuo za svoje interese” u Dubrovniku.¹³⁶

Kad se početkom 1806. vratio u Napulj, mladi je barun tražio “naplatu štete nastale u šumi u kojoj su pravo sječe drva imali građani Prate”. Zbog toga se zajednica obratila Vrhovnoj kraljevskoj komori, čiji je odvjetnik izjavio da “su se takve štete od pamtivijeka plaćale barunu dotične zemlje, ali se nikada nije sudski naplaćivala kazna za iste štete. A sada je Barunu palo na pamet da ne traži

¹³¹ Castel dell' Ovo u Napulju.

¹³² *Regia Camera della Sommaria, Processi, Pandetta Negri, Stato economico del Comune di Prata* b. 253, f. 7 (ASNA, u istoj zbirci bila su pohranjena još dva jedinstvena dokumenta: *Zamagna Serafino per la buona tenenza*, b. 74 i *Fisco contro il possessore di Prata*). Baruna su dugo sumnjičili za suučesništvo sa svojim šumarom u S. Stefanu, nekim Lorenzom de Feo, vođom razbojničke družine koja je pljačkala u dolini rijeke Sabato, po zlu poznatijim pod imenom *Laurenziello*. Prve je zločine izvršio 1799, zatim je stupio u službu kod Zamagne. Objеšen je u Avellinu 1811. godine. Usp. Ottaviano De Biase, *Laurenziello*. Avellino: Centro Dorso, 2008: 33, passim.

¹³³ *Gran Corte della Vicaria, III, Corti locali* (ASNA).

¹³⁴ E. Ricca, *Istoria de' feudi delle Due Sicilie*, I: 243, navodi prema *Liber Morti* župe S. Giacomo u Prati i prema kopiji u Knjizi nasljedničkih pristojbi. Vidi još i: Tullio Landri, *Frammenti di storia pratense*. Avellino: La Ginestra, 2002: 106.

¹³⁵ Francesco Bonazzi di Sannicandro, *Le ultime intastazioni feudali nel cedolario di Principato Ultra*. Napoli: Detcheu & Rocholl, 1911 (u rubrici Prata). Autor tvrdi da zbog previranja u Kraljevini Dviju Sicilija Frano nije uspio dobiti uknjižbu u Upisnik feuda iako je platio nasljedničku pristojbu. Tu nalazimo još jednu Colacurcijevu grešku, koji navodi da je barun Serafin umro 1818. godine.

¹³⁶ *Ministero di Polizia Generale, I numerazione - dispacci*, b. 145, f. 116 (Napulj, 19. listopada 1803, ASNA). Frano Serafinov (*1785) ušao je u Veliko vijeće 1803. (do 1807) (S. Ćosić i N. Vekarić, *Dubrovačka vlastela između roda i države*: 217).

samo naknadu za štete, nego od Vlastelinskog suda traži još i naplatu kazne za istu, koja se nikada nije naplaćivala; iznuđujući globe i otimačine na štetu tog potlačenog naroda...” Tada je Vlastelinskom sudu u Prati naloženo “da se za štete postupi po običaju... a da se odustane od zahtjeva za naplatu kazne za nastale štete”.¹³⁷

U proljeće je francuska vojska ponovo osvojila Napuljsko Kraljevstvo i na prijestolje je postavljen Napoleonov brat Joseph Bonaparte. Istu je sudbinu dvije godine kasnije doživio i Dubrovnik, kada je 31. siječnja 1808. Republika prestala postojati jer ju je, na Napoleonov nalog, general Auguste de Marmont konačno ukinuo.¹³⁸

U tim posebnim političkim okolnostima Frano Zamagna je iznimno opreznom upravom uspio sačuvati glavninu svojih posjeda.¹³⁹ On je bio posljednji pravi barun Prate koji je uživao feudalne povlastice, jer je 2. kolovoza 1806. francuska vlada ukinula feudalizam. S novim zakonom Zamagni su oduzete mnoge povlastice koje mu je donosio njegov status, poput sudbenosti i posjedovanja zemljišta kao sastavnog dijela feudalnog dobra, ali je zadržao puno vlasništvo nad dobrima kojima je izravno upravljao. Tako je usprkos promjenama, u sva četiri područja Principata Ultra u kojima je do 1806. bio feudalac, kao puni vlasnik zadržao velike parcele zemljišta i kuće, ali i druga prava poput nadarbina.

Iako su tih godina još uvijek trajale borbe protiv lokalne pljačke, Zamagnina ostavština u Franu je dobila energičnog upravljača.¹⁴⁰ Barun nije imao političkih ambicija svojih predaka, nego je svu snagu uložio u upravljanje svojim posjedima. Nakon ukinuća feudalizma brzo je reagirao i uspio reorganizirati bivša feudalna

¹³⁷ *Regia Camera della Sommaria, Processi Antichi (Zeni)*, b. 47, f. 17 (ASNA). *Ricorso dell'Università di Prata del 10 gennaio 1806*.

¹³⁸ O francuskoj okupaciji vidi: Francesco Barra, »Ragusa di Dalmazia, la Svizzera balcanica.« *Il Corriere*, Avellino, 27. rujna 2011, izvještaj sa sastanka Prata - Dubrovnik. *Gli Zamagna: dalla Repubblica di Ragusa alla baronia di Prata*, Prata P. U., 26. kolovoza 2011.

¹³⁹ G. Colacurcio, *Notizie storiche del Comune di S. Stefano del Sole*: 68, navodi da je Frano teškom mukom prikupljao svoje nasljedstvo: mnoga su zemljišta već bila prodana ili pod hipotekom. Trebalo mu je više godina, no barun je uspio namiriti sve dugove. U svojoj knjizi Colacurcio spominje Zamagninu ljubav prema konjima i incident koji se dogodio u Napulju: neki *lazzaro* bacio je konju pod noge obruč od bačve i barun je pao s konja.

¹⁴⁰ Na tom su području harale mnoge razbojničke družine. Usp. *Rapporti dell' Intendente di P. U. al Ministero Generale della Polizia del Regno*, b. 18, f. 53 (ASAV): *la civica (guardia) di Montefredine pattugliando per il Gran Camino la notte de' 29 luglio incontrò tre persone armate che cercavano nascondersi, e che all' avvicinarsi della Guardia fecero fuoco contro la medesima. Nel conflitto rimase ucciso Pellegrino Zufolo di Prata che si dice compagno del capobrigante. Ursino Tropeano e che andava armato di fucile, cartucce e bajoneta. Attesi i continui fatti che si sentivano in quel luogo ho aderito alla domanda di sospendersi la testa dell' ucciso. Avellino, 2. agosto 1807.*

dobra,¹⁴¹ usprkos snažnoj političkoj i ekonomskoj ekspanziji lokalnog stanovništva koje je upalo u vlastelinske posjede.¹⁴² Uza sve to, može se reći da su se Zamagne tek s Franom toliko učvrstili u Kraljevstvu da njega nema u popisu *stranieri possessori di rendita* koji je donosila vlada u Napulju (1807-1810).¹⁴³

Novinama koje su uvedene u desetljeću napoleonske vladavine nije potpuno prestrukturirana barunska vlast. To potvrđuju tužbe susjednih općina protiv bivšeg feudalca Prate zbog "prava zajedničkog uživanja". Tako je uprava općine Tufo 1810. godine pisala Feudalnoj komisiji, jer njezini građani, zbog razvrgnuća "zajedničkih prava" u Bosco di Prata, više ne mogu uživati "pravo korištenja".¹⁴⁴ Da napiše izvještaj o tom sporu, Kraljevski računski sud u Napulju 29. je svibnja tražio od baruna Frana da pokaže isprave za nasljedničku pristojbu i porez *jus tapeti*, koje je ostao dužan nakon očeve smrti.¹⁴⁵

S druge strane, 30. kolovoza 1814. u zemlji predaka održan je posljednji sastanak Vijeća Dubrovačke Republike. Tom je prilikom vlastela protestirala i zahtijevala

¹⁴¹ Zasad nije moguće procijeniti koliki je tom prilikom bio ekonomski ulog. Zamagna je nastojao poboljšati prihode na svojim posjedima eksperimentirajući s novim tehnikama proizvodnje i obrađujući razne šumovite predjele (kako je potvrđeno 1816; odobrenje s "vladarskom odlukom" iz 1820. u: *Prefettura*, b. 649, f. 311, ASAV). Zatim je za oko 300 dukata Aniellu Urciuoliju (23. ožujka 1808) prodao razna poljoprivredna zemljišta i izvore oko S. Stefana. Usp. Ottaviano de Biase, *L'acqua del Serino, sorgenti e acquedotti*. Serino, 2006: 137.

¹⁴² *Prefettura*, b. 649, f. 310: *Ripartizione del Demanio Comunale di Prata in favore dei più poveri, quindi dei minori possidenti in quel comune, se mai può aver luogo secondo le disposizioni del R. D. del 3. dicembre 1808*. Vještak Suda iz Montefusca napisao je 3. srpnja 1831. da posao još nije uredno i točno priveden kraju: *i periti debbono percorrere da passo l'intera estensione del Bosco... e tutto ciò non può affatto eseguirsi; atteso che il suddetto bosco s'è reso impenetrabile*. Usprkos zakonskoj obavezi, rezultati podjele zemljišta bili su slabi. Međutim, bilo je malo nasilnog prisvajanja (1844, *Intendenza di P. U.*, b. 765, f. 260, ASAV) i pritužbi (*Intendenza di P. U.*, b. 352, f. 2459-2460: *quotizzazione del bosco demaniale Piano San Lorenzo, Molara Ciccotti, colonia perpetua, progetto quotizzazione Chiaio, usurpazione, quotizzazione demanio Giardino*).

¹⁴³ *Ministero Affari Esteri, decennio francese*, b. 5247, f. 130: *Beni che enti morali, luoghi pii, e privati esteri posseggono nel Regno di Napoli* (1807-1810). U popisu *proprietari di nazioni estere nel Regno* nema Zamagna, nego su navedene samo bratovštine Republike, *S. Antonio di Lazaro i Monte di San Nicola*, kao porezne obveznice u Casalduni i Vallati (500 dukata). U jednom drugom popisu spominje se samo *don Giovanni Gaspare y Veglia Omucivih Orebich* (Ivan Gašpar Ivelja Ohmućević Orebić), Dubrovčanin koji je u Napulju posjedovao *un contingente di case nel vico S. Domenico Soriano n. 36, e nel vico luongo del' Avvocata n. 25-26 che per ragion d'affitto percepisce duc. 382*. U dokumentu su za Dubrovnik ovako uneseni kapitali i godišnji prihodi: *Chiese: capitali 24082.24, annate duc. 3940.21; Cappelle: capitali 5715.94, annate 243.05; Monateri: capitali 32411.62, annate 1401.10; Confraternite: capitali 107620.84½, annate 4594.89; Ospedali 9947.3½, annate 472.29; Monte de' Poveri 1469.34, annate 58.77; Totali: capitali 131247.09, annate 10710.92*.

¹⁴⁴ E. Ricca, *Istoria de' feudi delle Due Sicilie*, IV: 594, navodi *lite del Comune di Tufo col Barone di Prata... circa gli usi civici sul bosco di Prata* i presude Feudalne komisije od 5. siječnja i 29. svibnja 1810.

¹⁴⁵ *Regia Camera della Sommara (Mottola)*, b. 43, f. 1150 (ASNA). *Ricevuta di attinenza dell'ex attuari del dismesso Regio Cedolario*. Spisi su dostavljeni u Napulj tek 31. svibnja 1811.

njezinu punu neovisnost, usprotivivši se predaji austrijskome caru, što je neovlašteno predložio grof Bosdari.¹⁴⁶ Tako je Restauracija 1815. godine Napulj vratila Burbonima, a Dubrovnik, usprkos naknadnim protestima Senata, dodijelila Austrijskome Carstvu.

Beč je već 16. kolovoza 1816. priznao pripadajuće plemićke naslove građanima s područja Mletačke Republike i Kraljevine Italije.¹⁴⁷ Po zakonu, austrijska je kruna morala priznati i dubrovački patricijat. Da dobiju potvrdu, plemići su morali podnijeti zahtjev s priloženom dokaznom dokumentacijom posebnim Heraldičkim komisijama (koje su uspostavljene u Milanu i Veneciji¹⁴⁸). *Francesco Serafino* je tek nakon tri godine, 7. studenog 1820, od habzburške krune konačno dobio priznanje svoga plemićkog statusa i naslov grofa.¹⁴⁹

Zamagna je bio stalno nastanjen u Napulju,¹⁵⁰ u staroj palači u ulici Monte di Dio (na broju 49) na brežuljku Pizzofalcone, no i dalje je imao stanovitog utjecaja na bivše podložnike u Prati. O tome svjedoči tužba arhiprezbitra Antonia Grillo od 18. prosinca 1833, koji je bivšeg feudalca optužio da nadzire tržište ugljena uz prilično otvoreno sudjelovanje zadovoljnih upravitelja.¹⁵¹ Takvo

¹⁴⁶ M. di Zamagna, *La storia di Ragusa*: 315.

¹⁴⁷ Michele Pietro Ghezzi, »Nobiltà dalmata e università di Padova nel XIX. secolo.«, u: *L' Istria e Dalmazia nel XIX secolo, Atti e memorie della Società dalmata di storia patria* 30 (2001): 202. Carskom odlukom od 6. srpnja 1816. osnovana je Heraldička komisija za Dalmaciju, nadležna za plemiće čije su naslove vladari potvrdili prije dolaska venecijanske vlasti, vlastelu upisanu u "Registar dubrovačkog plemstva" i za napoleonske povlastice. Vlada u Beču pozvala je plemiće da dokažu aristokratsko porijeklo i svoje grbove usklade s heraldičkim pravilama austrijskog dvora.

¹⁴⁸ Venecijanska komisija bila je nadležna za teritorije koji su već bili pod vlašću *Serenissime*, dakle, za Istru i Dalmaciju. *Governo Veneziano - Commissione Araldica, Inventario* br. 27 (Archivio di Stato di Venezia). Dubrovački okružni ured odgovorio je 31. ožujka 1817. generalnom guverneru Dalmacije u Zadru da je bivša Dubrovačka Republika "formirala vladu potpuno odvojenu od Venecije, a općine na koje je danas podijeljena nisu obaviještene o plemićkim naslovima i statusima podanika".

¹⁴⁹ Peter Frank-Dofering, *Adelslexikon des österreichischen Kaisertums 1804-1918*. Wien, 1918: 212 (4758-4759-4760). Johann Siebmacher, *Der Adel in Kärnten, Krain und Dalmatien*, sv. XXIX. Nürnberg, 1856. Njegov istoimeni rođak, sin pok. Mata, dobio ga je, zajedno s drugim članovima kuće Zamagna, 1. prosinca 1817. Svima je priznat naslov grofa i povlastica koju je Madrid 1500. godine dodijelio Marinu Zamagni.

¹⁵⁰ Vinicije B. Lupis, »Dubrovčani u iseljentištvu poslije pada Republike.« *Povijesni prilozi* 36 (2009): 161-284; u *Nota dei Ragusei assenti dalla patria* iz 1817. stoji da je *Zamagna barone di Prata, ricco possidente stabilito in Napoli*.

¹⁵¹ *Intendenza di P. U*, b. 765, ff. 2761-2762, za sječju drva u općinskoj šumi, s tim da je utržak iskorišten za popravak crkve Madre di Prata. Natpop je izvijestio intendanta Principata Ultra da je načelnik interes bivšeg feudalca pretpostavio interesu općine i provokativno savjetovao "...vendita del legname sul modello adottato dal Conte di Zamagna... sistema che non può essere rifiutato dal Sindaco Giuseppe Paoliello perché Agente del Conte... il. Sig. Conte di Zamagna in Prata è possessore di una tenuta di 660 moggia di terreno e vende il legname in carbone agli affittatori delle ferriere a grana 26 il cantaro, franco di spese se non quelle dei carbonieri.

ponašanje potvrđuje da je barun vjerojatno spekulacijama doskočio smanjenju posjeda na bivšem feudu. Nastojeći izvući što veću dobit trgovanjem svojim proizvodima, postajao je sve nepromišljeniji.¹⁵² Dio utrška investirao je u prijestolnici, gdje je od redovnika kupio kapelu Zuñica - Moles u crkvi S. Maria delle Grazie u Caponapoli.¹⁵³ Na dubrovačkom se području, naprotiv, počeo rješavati dijela svoga posjeda u Kliševu i na Lopudu.¹⁵⁴

U Kraljevini Dviju Sicilija još nisu bili riješeni problemi nastali ukidanjem starih običaja. U travnju 1838. načelnik Altaville žalio se upravitelju Principata Ultra, jer su se nakon ukinuća feudalizma građani te općine prestali pridržavati starih običaja poput "prava na ispašu i sječu drva" u Bosco di Prata. Intendantsko vijeće uputilo ga je neka se žali Franu Zamagni, barunu Prate, jer su njega stanovnici Altaville optužili da je u napoleonskom desetljeću zagovarao ukidanje prava na zajedničko korištenje između dviju općina.¹⁵⁵ Takva pritužba govori o iznimnoj diplomatskoj vještini i političkoj sreći baruna Zamagne u vrijeme francuske vladavine¹⁵⁶

Sve to događalo se u vrijeme općeg ekonomskog rasta bivšeg feuda Prata, što se može vidjeti iz *Rapporto alla Real Società Economica sullo stato industriale delle province dal 1 maggio 1844 a titto aprile 1845*.¹⁵⁷ Bilo je to očito pozitivno

¹⁵² Visoke cijene na tržištu teško su pogodile njegove šumske posjede u Prati. Zbog siromašenja, koje je započelo u napoleonskom desetljeću, šumarstvo je već koncem 1800. zabilježilo veliki nazadak. Proizvodnja drva i drvenog ugljena više nije mogla zadovoljiti ni lokalno tržište.

¹⁵³ Carlo Padiglione, *Memorie storiche e artistiche del tempio di S. Maria delle Grazie Maggiore a Capo di Napoli*. Napoli, 1855: 97: *Capella Sugnica-Moles e Francesco Zamagna, barone di Prata e S. Stefano in Austria* (sic!). Kapela je 1846. godine bila u lošem stanju. Poslije joj je ime promijenjeno u Cappella della Marra.

¹⁵⁴ *Gazzetta di Zara*, br. 3952, 17. studenog 1835: *l' Imperial Regio Tribunale Civile e Criminale di prima Istanza di Ragusa fece pubblicamente sapere che essendosi sopra istanza del. sig. Francesco Barone de Zamagna di Napoli, rappresentato dal suo procuratore Don Marino Chiprich accordata la vendita in via di pubblica sub asta delle terre con le case di contadini, polovniki e Stragno, siti a Cliscevo, nonché della proprietà sita all' Isola di Mezzo di regione di Giovanni Matcovich di Mezzo, valutati come all' atto di stima del 23. settembre 1824 a fiorini 14718... fu per il terzo incontro destinata la giornata dei 11 dicembre anno corrente alle ore 11 di mattina, da effettuarsi nel locale di questo Imperiale Regio Tribunale dal Cesareo Reg. Sig. Consigliere Somiacussich all' Ascoltante Purschka delegati in Commissarij per deliberare che li detti beni stabili al maggior offerente in questo terzo incanto anche sotto il prezzo di stima. - Ragusa 26 agosto 1835.*

¹⁵⁵ Michele Severini, *Altavilla Irpina*. Avellino, 1907: 122.

¹⁵⁶ Kao što nisu nimalo slučajno, nego s namjerom da se potakne trgovina, u Prati uvedena (zakonom od 4. travnja 1810) dva sajma, od 19. do 21. ožujka i od 1. do 3. svibnja, i jednom tjedno, srijedom, tržnica.

¹⁵⁷ *Anali Civili del Regno delle Due Sicilie*, sv. LXXVIII. Napoli, 1845: 107-108: *Sulle rive del Sabato, poche miglia lontano da Avellino, siede la piccola città di Prata, intorno alla quale trovasi un territorio di poco più di duemila moggia di terreno coltivabile, addetto a' suoi duemila e cinquecento*

razdoblje, ali i posljedica konjunktura nestabilnih tržišta, koja su na svaku i najmanju nevolju morala zapasti u krizu.

Franjo je preminuo 16. srpnja 1854. u Castellammare, kamo se povukao kad se razbolio od kolere i već tada imenovao svoga nasljednika Nikolu Sebastijanovog Gradi, natporučnika austrijske mornarice i rođaka po ženskoj liniji.¹⁵⁸ Barun je u oporuci neke legatostavio za mise za pokoj svoje duše, 100 dukata za siromahe u Prati i 50 za siromahe u S. Stefano.¹⁵⁹ Naveo je i niz manjih odredbi u korist nekih nadarbinu u Napulju i Castellammareu, koje ćemo ukratko navesti:

- "Odredba (1817) o dodjeljivanju vrhovnog odobrenja samostanu Male braće S. Francesco di Paola u bazilici nasuprot kraljevske palače u Napulju kako bi mogao primiti milostive darove koje je u njegovu korist odredio grof g. Francesco di Zamagna u zatvorenoj oporuci od 14. lipnja 1854. kod bilježnika Nicole Cavaliero, s izvršenjem uvjeta i klauzula navedenih u spomenutom spisu, izuzev prava Trećih; i ubilježba dodatnih odredbi i obveza u nadarbenom listu samostana" (Napulj, 26. siječnja 1855)

abitanti, rimanendone altre seicento di boscoso, e centoventi d' improprio alla coltura. Niuno al certo sarebbe per dire da ciò, potersi trà Pratesi vari agiati cittadini, alcuni opulenti e l' universale non mancante del necessario. L' industria e la fatica, come ognuno può ben supporre, è quella che produce sì felici effetti, dappoichè col buon governo de' suoi boschi ceduti, Prata non manca di quanto legname può bisognarli, e profittando delle acque del fiume vicino, inaffia quasi tutte le campagne che fruttano del doppio al coltivare. E di vero non solamente tutta la popolazione trova intorno a sé l' alimento, ma in ogni anno la tratta del grano è di tomoli 1500, de' legumi 180, delle noci 200, del vino 4000 cantaia, della canapa 60, di patate una buona quantità, come anche di frutti gentili. Oltre ciò per l' abbondanza delle acque Prata ha fieni a sufficienza, e così può alimentare gran copia di bestiame; ond' è ch' essa numera 500 pecore, 134 animali vaccini, 400 porci, e 470 tra cavalli ed asini. E tutto ciò per virtù fella fatica e dell' industria, come dicevamo in principio, della quale è maggior pruova il vedere come sia andata crescendo la coltivazione del gelso, che appena di questo albero nel 1832 contavansi 72 piante, e già due anni dopo erano giunti a non meno di 1800, ed ora si fa conto che potranno ottenersi quasi cento cantaia di bozzoli, vedendosi quadruplicato il numero de' gelso. E così pure le sette piante d' olivo che nel 1832 contavansi in tutto l' agro pratese, sonosi ora aumentate ad ottocento; i quali felici cambiamenti sono dovuti in massima parte all' esempio d' intelligenti cittadini, quali sono i Signori Paolillo, Alfieri, Serafino e Paquale Grillo, il secondo de' quali è stato quegli che ha presentato alla Società tutte le notizie statistiche riguardanti la felice Prata...

¹⁵⁸ G. Zigarelli, *Storia della Cattedra di Avellino*, sv. II: 408. G. Colacurcio, *Notizie storiche del Comune di S. Stefano del Sole*: 68-69, navodi da je Nikola, rođen u Dubrovniku 1828. godine bio namjesnik austrijske mornarice kada je njegova eskadra pristala u Napulj. Ondje je bio gost svoga rođaka Frana Zamagne u palači Pizzofalcone: *questi lo accolse con immenso piacere e, fin da allora, stabili in cuor suo di dichiararlo suo erede universale*. Što se tiče smrti Frana Zamagne, Colacurcio kaže da je baruna *morbo mortale* zadesila u Castellammare, gdje je bio na *cura delle acque*.

¹⁵⁹ G. Colacurcio, *Notizie storiche del Comune di S. Stefano del Sole*: 69.

- "Odredba (2292) kojom se dodjeljuje vrhovno odobrenje biskupu Castellammare u pokrajini Napulj da primi legat Don Francesca Conte di Zamagna u zatvorenoj oporuci od 18. lipnja 1854. kod bilježnika Nicole Cavaliero, nastanjena u Napulju, kojim aktom isti raspolaže svotom od 2000 d. u korist crkve S. Maria di Loretto de' Minori Riformati, koja se nalazi u spomenutom gradu Castellammare, da kao renta bude namijenjena za stalne mise, i s obvezom Prelata da zatraži spomenute prihode i svake ih godine prenese na pravnu osobu legata, uzimajući u obzir legat i dodatne terete biskupije, čuvajući prava Trećih" (Napulj, 30. lipnja 1855).¹⁶⁰

Kao pretendent na nasljedstvo, grof Nikola Pozza osporavao je Gradiju Zamagninu ostavštinu, ali je Građanski sud u Napulju donio presudu u korist Gradija.¹⁶¹ Časnik austrijske mornarice bio je potomak jedne od najstarijih dubrovačkih vlasteoskih obitelji.¹⁶² Njegov otac Sebastijan rođen je 15 srpnja 1777. iz braka Nikole Matovog Gradi i Tereze (Deše) Zamagna, sestre baruna Prate Serafina.¹⁶³

Kada je naslijedio Zamagninu imovinu u Napulju, naš je Nikola iznenada pozvan na dužnost u Austriju. Prekinuvši privremeno službu, časnik se osobno pozabavio posjedom koji je naslijedio u Kraljevstvu Dviju Sicilija. Iako velik, posjed već nakon nekoliko godina više nije mogao osigurati razinu života bivših feudalaca, nego je austrijskom časniku donio samo niz problema. U prvo vrijeme ozbiljno se posvetio sređivanju poslovanja svoga posjeda, o čemu svjedoči hitan zahtjev za povrat velikog terena s kestenikom i šumom, koji je 25. lipnja 1860. poslao intendantu Principata Ultra.¹⁶⁴ Koliko se posvetio tom poslu vidi se i u

¹⁶⁰ *Collezione delle leggi e de' decreti Reali del Regno delle Due Sicilie*. Napoli, 1855: 85-86, 461.

¹⁶¹ Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika, 2. Vlasteoski rodovi (A-L)*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2012: 286. G. Colacurcio, *Notizie storiche del Comune di S. Stefano del Sole*: 69, navodi da su se oko Zamagnina nasljedstva sporila braća Nikola i Frano Gradi, jer je barun Prate u oporuci naveo ime Frana, ali je naznačio da je "poručnik austrijske mornarice". Na temelju te napomene ostavština je pripisana Nikoli, koji je bratu ipak morao isplatiti 20.000 dukata.

¹⁶² S. Čosić i N. Vekarić, *Dubrovačka vlastela između roda i države*: 115, 176; Z. Zlatar, »Huius... est omnis reipublicae potestas«: 57-59 (tablice na str. 50-52): o političkoj važnosti obitelji u dva stoljeća o kojima je riječ (1440-1640). Po predaji, potječu iz Zete, Duklje ili Huma (N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika, 2*: 274); od XII. stoljeća navode se s grofovskom titulom. Gradijevima je Beč priznao plemstvo 1. prosinca 1817.

¹⁶³ Nikola Matov i Tereza vjenčali su se 19. lipnja 1774. i imali dva sina: Sebastijana (1777-1845) i Mata (*1786). Vidi još: Carl Georg Friedrich Heyer von Rosenfeld, *Der Adel des Königreichs Dalmatien*. Nürnberg: Verlag von Bauer und Raspe, 1873.

¹⁶⁴ *Prefettura*, b. 649, f. 311. U dnu pisma intendantu Principata Ultra piše: *Di Sua Maestà L' Imperatore d' Austria Ciambellano effettivo, Ufficiale nell' Imperiale Armata, Barone di Prata e S. Stefano, Nicolò di Gradi* (Prata, 25. lipnja 1860).

Slika 9. Grb roda Gradi u palači Zamagna u Prati di Principato Ultra (freska, 19. stoljeće)

velikim ulaganjima za povećanje vinarske proizvodnje.¹⁶⁵ Iz istih je razloga vlastelin pokazao interes za proizvodnju konjaka i lozovače dobivene destilacijom taloga i dropa.¹⁶⁶

Pad Burbona 1861. godine toliko ga je uzrujao da je otišao iz Napulja i preselio u Veneciju,¹⁶⁷ gdje su ga drugi austrijski časnici lijepo primili, pa je ostao do pripojenja grada Italiji 1866. godine. Zatim se Gradi vratio u Dubrovnik

¹⁶⁵ Pokušaji širenja vinarske proizvodnje bili su vezani uz razvoj nametnut tržišnom cijenom grožđa i sortnih vina.

¹⁶⁶ Barun Prate Gradi preveo je s njemačkoga i bilješkom popratio tekst A. del Piazza, »Fabbricazione del Cognac e dello Spirito di Vino, e distillazione delle fecce e delle vinacce.«, u: *Giornale della Libreria, della Tipografia e delle arti ed Industrie affini*, sv. V, 1892.

¹⁶⁷ Barem tako u polemičkom tonu govori austrijska vojna historiografija. U svjetlu tih tvrdnji, neki pobunjenici naoružani puškama vjerojatno nisu slučajno 8. srpnja 1861, u atmosferi građanskog rata u Irpiniji nakon Ujedinjenja Italije, otišli upravo u *Casone del barone*, gdje su demonstrirali protiv savojske vlade, *obbligando per tale oggetto molti faticatori che li rattrovanosi, a gridare viva Francesco II*. Pobunjenici su na barunovu posjedu istaknuli bijelu burbonsku zastavu i pucali iz vatrenog oružja (*Gran Corte Criminale, Pretura di Montefusco*, b. 207, ASAV).

gdje je, nakon imenovanja za rezervnog časnika 1868. godine, imenovan kapetanom II. klase u austrijskoj pukovnici.¹⁶⁸ Austrijska vojna historiografija slavi ga kao glavnog rezervista, i između ostalog spominje da je htio da ga podređeni zovu *Herr Baron*,¹⁶⁹ iako je njegov naslov vrijedio samo u bivšoj Kraljevini Dviju Sicilija. Usprkos svemu, smatralo se da Nikola nije ozbiljan ni zainteresiran za naslijeđene posjede, nego ih koristi samo kao potrebno jamstvo za dobivanje hipotekarnih kredita.¹⁷⁰

Više godina kasnije, u popisu priloga za stradale u potresu na otoku Ischia u barunatu Casamicciola, koje je prikupio talijanski konzul u Dubrovniku, piše da je *De Gradi Barone di Prata* dao 10 forinti.¹⁷¹ Pritom je, na pragu velike agrarne krize, nagomilao nezanemarljivu količinu dugova, pa je njegov posjed u Italiji sve više propadao.¹⁷² Teška pasivnost bivših feudalnih posjeda tjerala je dubrovačkog časnika u sve veća zaduživanja.

Gradi je 1885. pao s konja i poginuo, a njegova je dobra naslijedio sin Frano, no kako je i on jako mlad umro, nasljedstvo je pripalo majci, Venecijanki Mariji Evi Buzi.¹⁷³ Svi barunovi posjedi bili su opterećeni dugovima i hipotekama za neotplaćene zajmove,¹⁷⁴ tako da je Zavod za hipotekarni kredit u napuljskoj banci, sudskim nalogom od 13. kolovoza 1885, pokrenuo postupak za naplatu rate kredita

¹⁶⁸ Gustav Von Hubka, *Geschichte des k. und k. Infanterie-Regiments Graf Von Lacy von seiner Errichtung bis zur Gegenwart*. Zara: Verlag des Regiments, 1902: 708. Tako je bilo i 5. srpnja 1870. Usp. *Militär Schematismus des österreichischen Kaiserthums*. Wien, 1870: 329.

¹⁶⁹ *Nicola Sebastiano de' Gradi* upisao se 8. studenog 1861 u Malteški red (vidi: *Ruolo Generale del Sovrano Militare Ordine di S. Giovanni di Gerusalemme ovvero di Malta*. Roma, 1880: 54 i 69; *Nicola Sebastiano dei Conti de' Gradi Barone di Prato*). Tako je i u *L' Araldo, almanacco nobiliare*. Roma, 1884: 245 (*barone di Prata*). Priznanje naslova baruna kraljevska mu je kuća potvrdila 1854. godine.

¹⁷⁰ Upravu posjedima povjerio je samo dvojici agenata, jednome Pratom i Castelmozzom, a drugome S. Stefanom; svaki je imao određeni broj podređenih čuvara (do početka 1900. godine) koji su pazili na ponašanje zakupnika i nadničara.

¹⁷¹ *Gazzeta Ufficiale del Regno d'Italia*, 3. studenog 1883. U Dubrovniku je konzul prikupio oko 88 forinti za žrtve potresa na Ischiji. Samo je biskup mons. Vodopić dao više (15 forinti) nego barun Prate.

¹⁷² Razdoblje ozbiljnog zamiranja ekonomskog, društvenog i političkog života u južnim provincijama nove ujedinjene države. Kriza je u samo deset godina rastočila stare oblike ekonomije.

¹⁷³ G. Colacurcio, *Notizie storiche del Comune di S. Stefano del Sole*: 70, griješi: *Donna Mariannina Puti* i sin Frano koji je umro prije oca.

¹⁷⁴ G. Colacurcio, *Notizie storiche del Comune di S. Stefano del Sole*. Novčane probleme Colacurcio pripisuje golemim troškovima na putovanja (Napulj, Venecija i Austrija), političke prevrate i bezbrojna potraživanja bivših vazala: *...Le loro proprietà in S. Stefano e quella magnifica del Bosco di Prata furono gravate da debiti enormi*.

otvorenog 1873. godine.¹⁷⁵ To se dogodilo iako je 5. prosinca 1884. don Gaetano di Marzo barunici *Evi de' Grade*, kao zastupnici supruga, posudio oveću svotu od 775.000 lira da napuljskom kreditnom zavodu i Luigiju Piscopo iz Pratole isplati zaostale dugove baruna Prate. Dva dana kasnije, Marzo je zaista uplatio novac koji je barun dugovao, čime je zapravo samo zamijenio stare vjerovnike,¹⁷⁶ ali nije uspio konačno pokriti sva dugovanja i kamate prema drugim privatnim osobama.

Osim toga, kako je u prvim desetljećima nakon nacionalnog ujedinjenja porasla potražnja za najskupljim proizvodima s njegovih poljoprivrednih posjeda, barunu su se povećali prihodi od poljoprivrede.¹⁷⁷ Proizvodnja sortnih vina¹⁷⁸ toliko je dobila na cijeni da je uvedena protekcionistička politika, što je naštetilo bivšem pratskom feudalcu (1887). Tako se voljom talijanske vlade ta pozitivna slika za kratko vrijeme promijenila: podizanjem carinskih barijera radi ograničavanja priljeva strane robe blokiran je izvoz lokalnih proizvoda, jer su Francuzi povećali carinu na talijanske proizvode, a Francuska je bila najveći trgovački partner u tom području. I obrnuto, zbog smanjene potražnje, povećanje vinarske proizvodnje neizbježno je izazvalo veliki pad cijena, što je imalo katastrofalne posljedice za tako specijalizirano poljoprivredno gospodarstvo kakvo je bilo u Prati.

Na isti su način, zbog niza razloga koje je diktirala nova tržišna logika, poput izostanka tehnoloških inovacija i adekvatnih financijskih investicija, pad cijena i visoki porezi izazvali brzo propadanje pratske mlinarske proizvodnje. Tako su otpali i prihodi od najma mlina, u kojemu se sada mljelo žito iz susjednih općina.¹⁷⁹

Mnogi su posjedi preprodani, ali su prisilnom eksproprijacijom na tužbu Zavoda za hipotekarni kredit protiv Frana de Gradi, *nasljednika baruna Prate*, već 11. prosinca 1888. stavljene na dražbu neke nekretnine.¹⁸⁰ Njegova majka

¹⁷⁵ *Tribunale, Espropri*, b. 1372, f. 3766 (ASAV), iz tužbe za oduzimanje vlasništva, koju je 1889. podigla *Banco di Napoli*. Baruna Frana Gradija, nastanjena u Prati, zastupao je opunomoćenik Giovanni Solimene. Na likvidaciju barunova nasljedstva kratko se osvrnuo R. Palladino, *Il Castello di Prata e i suoi feudatari*, rukopis), s. d: 10 (Biblioteca Provinciale di Avellino).

¹⁷⁶ *Tribunale, Espropri*, b. 1372, f. 3766.

¹⁷⁷ Vinarski proizvodi i orasi.

¹⁷⁸ Proizvodnja sortnih vina doživjela je zlatno doba zbog velikog izvoza u Pijemont i u Francusku.

¹⁷⁹ Uključujući i prihode od sumpora iz Marzovih rudnika u Tufou.

¹⁸⁰ *Tribunale, Espropri*, b. 1372, f. 3766. U likvidaciji su sačuvani korisni podaci o barunovoj ostavštini. Avellino, 28. travnja 1889: 10 udjela *del latifondo detto Bosco di Prata intestato a Dei Gradi Nicolò fu Sebastiano* (ukupno 226,34 hektara; procijenjena vrijednost 622.782,77 lira) sa seoskim kućama zvanima *Casoncino i Casone... aie, accessori* i razni izvori; bivši feud Bottaccio, koji se sastojao od seoskih imanja i seoske kuće (ukupno 11,76 hektara, procijenjena vrijednost 40.161,73). Ukupna površina posjeda iznosila je 265,26 hektara, a procijenjen je na veliku svotu od 675.264,32 lire. Nabrojani posjedi, umanjeni za desetinu, dani su 21. listopada 1890. na dražbu. U provedbi se vodilo računa o prva dva reda vjerovnika, s tim da su početne cijene zaokružene na cijeli broj.

Maria Eva Buzi uložila je žalbu, pa je presudom Apelacionog suda u Napulju (II. Odjel, 14-19. srpnja 1899) opozvana odluka Građanskog i Krivičnog suda u Avellinu.¹⁸¹ Ipak je 8. veljače 1900, zbog drugih dugova, na dražbu stavljeno 10 parcela u “Bosco di Prata zajedno sa seoskim kućama Casone i Casoncino (Massariola), Bosco Bottazzo i Vigna del Barone”, kao i razne manje čestice zemlje u mjestu Santo Stefano. Dražba je zakazana za 27. ožujka iste godine.¹⁸²

Nesretni stjecaji okolnosti mogu se razabrati iz sudske objave od 10. srpnja 1903, u koju su upisani mnogi vjerovnici, privatne osobe i institucije, razni kreditni zavodi¹⁸³ i društva,¹⁸⁴ ukupno 102 stavke. Svi vjerovnici uspjeli su se namiriti tek nakon nekoliko godina, kada su predali zahtjev da se dobra i prihodi Gradijeve ostavštine razvrstaju po vrijednosti.¹⁸⁵ Sud u Avellinu donio je naknadnu “sudsku objavu na štetu Marie Eve dei Gradi Buzi osobno i kao nasljednice sina, gospodina baruna Frana de Gradi, nastanjene u Prati”, za dobra koja su predmet sudskog naloga za prodaju nekretnina¹⁸⁶ poput “*Casamento* od ukupno 34 prostorije s dvije lođe, dva dvorišta i dva povrtnjaka, zvan *Castello*, smješten u Prati”, koji je procijenjen na 11.900 lira,¹⁸⁷ zatim mlina s 5 žrvnjeva (procijenjen na 41.190,49)¹⁸⁸ i dva građevinska terena u S. Stefano del Sole.

¹⁸¹ *Tribunale, Espropri*, b. 1372, f. 3766, presuda od 23. ožujka 1897. u Avellinu.

¹⁸² *Tribunale, Espropri*, b. 1372, f. 3766, *bando giudiziario formato dal Cancelliere, 8 febbraio 1900*, za prodaju spomenutih terena, koji su prethodno naznačeni u dopisu.

¹⁸³ *Tribunale, Espropri*, b.1518, f. 5019: *la Banca Meridionale Società Anonima Cooperativa di Napoli, la Banca Popolare di Atripalda, la Banca Popolare di Avellino, la Banca Nazionale di Avellino, la Casa Risparmio e Prestiti di Forino, l' Istituto di Credito Fondiario del Banco di Napoli, il Monte della Misericordia di Napoli*.

¹⁸⁴ *Tribunale, Espropri*, b.1518, f. 5019: *La Ditta Solei Thebert di Napoli, la Ditta Succursale Gaetano Tedeschi di Atripalda, i Sigg. Scaefel Elisa e Claudio Cormotte di Firenze, la Ditta Naples Water Works di Bari rappresentata da Carlo Leopoldo Picot...*

¹⁸⁵ *Tribunale, Espropri*, b.1518, f. 5019: u kaosu dugova pojavljuje se i ime grofice Rose Bologna, udovice *Radognik*, koja je svome zetu barunu Gradi posudila 22.000 lira, što je potvrđeno privatnim pismom od 21. lipnja 1873. Plemkinja je živjela u barunovoj palači u Prati, a zastupao ju je njezin agent, g. Achille De Martin. U isto su se vrijeme pojavili i korisnici milosrdnih zaklada za miraz, navedeni u oporuci Frana Zamagne. Baš kao i financijska uprava u Avellinu i neki bivši vazali u Prati (*Giuseppe Sementa Agostino Consolazio, Angelo Sellitti, Domenico D' Onofrio*).

¹⁸⁶ *Tribunale, Espropri*, b.1518, f. 5019: pravorijek od 23. ožujka 1904, sudski nalozi od 29. ožujka 1901. i 31. kolovoza 1903, s dozvolom za prodaju od 20. listopada i 5. studenog 1904.

¹⁸⁷ *Tribunale, Espropri*, b.1518, f. 5019: 8. travnja 1905. smanjena za tri desetine.

¹⁸⁸ *Tribunale, Espropri*, b.1518, f. 5019: u spisima se naziva *Mulino San Pietro*.

Prodajom od 23. svibnja 1905. isplaćeni su krediti u visini od 1.031.555, 91 lira, kao i najveća vjerovnica, gospođa Nicolina Maraviglia iz Napulja, supruga pokojnog Gaetana di Marzo iz Tufoa,¹⁸⁹ koja je na dražbi kupila barunovu palaču i mlin u Prati.

Usprkos sporoj birokraciji, zamjene zajmova stvorile su takvu zbrku da se može sumnjati u razne pokušaje prevara¹⁹⁰ i tek su 28. svibnja 1907. naknadno potvrđene molbe vjerovnika da se ostavština rasporedi.¹⁹¹ Tako je konačno otišla na bubanj baština dubrovačke vlasteoske obitelji koja je kao prvi nukleus ustrojena 1681. godine i naknadno se 1775. uvećala. Nakon više od dva stoljeća oslabila je veza između malog barunata Prate i vlasteoske obitelji iz Dubrovnika. Povijest je ustupila mjesto mnogim legendama koje se prenose usmenom predajom.

S talijanskog prevela Mihaela Vekarić

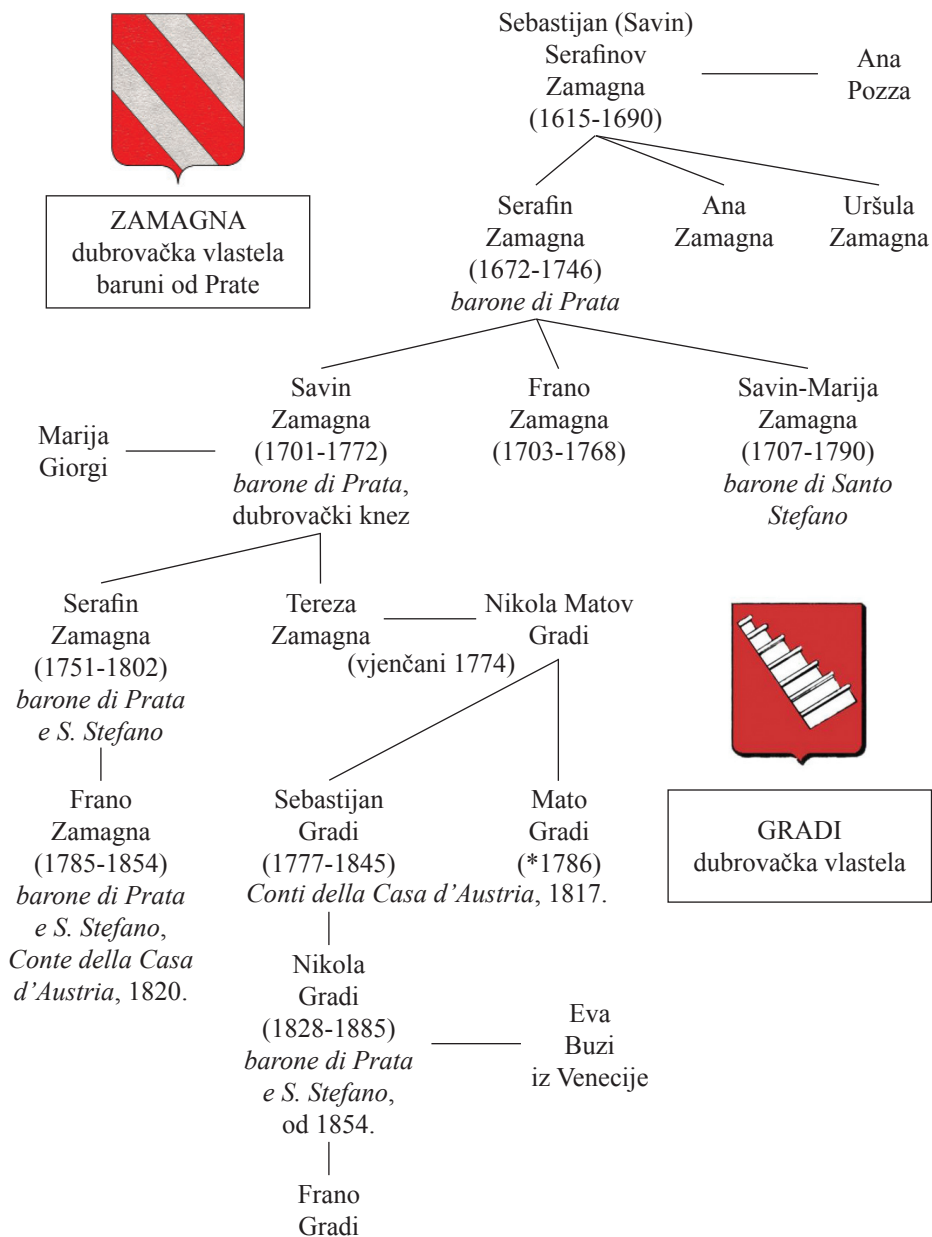
¹⁸⁹ *Tribunale, Espropri*, b. 1518, f. 5019. Kao sljednici *Banco di Napoli*, u kojoj je barun uzeo zajam od 85.000 lira (zamijenjenih u napuljski novac; isprava od 5. svibnja 1855, obnovljena 1865. i 1867; drugi od 25.500 lira, na snazi od 18. prosinca 1871. u korist Pompea De Filippisa, kojega je zamijenila *Banco di Napoli*), Di Marzovi su dobili prvi hipotekarni stupanj. No takve uknjižbe nisu bile obnovljene u sljedećih trideset godina i djelomično su proglašene nevažećima.

¹⁹⁰ *Tribunale, Espropri*, b. 1518, f. 5019. Vrlo su često vjerovnici nasljeđivali druge vjerovnike, polažući pravo na hipoteke za ista dobra. Kredit Gradijeve punice, grofice Rose Bologna udovice *Radognik*, bio je “zabunom” otplaćen, jer je Buzijeva istovremeno bila solidarna dužnica sa sinom Franom, ali i njegova vjerovnica. Ista se situacija ponovila pri prodaji nekih terena u Piscopou 1882. godine. Buzijeva je 13. studenog 1902. dala Raffaelu Vitaleu iz Prate u zakup na tri godine (1903-1906) mlin, iako je dobro mogla iznajmiti samo uz odobrenje suda u Avellinu, budući da je sudskim nalogom od 31. ožujka 1901. ono bilo blokirano. To je bio razlog tužbe gospođe Nicoline Maraviglia, nasljednice viteza Gaetana Di Marzo i kupca na dražbi tog dobra 4. travnja 1905, koja je htjela utjerati rate zakupa.

¹⁹¹ *Tribunale, Espropri*, b. 1518, f. 5019.

Prilog

Genealogija vlasnika feuda u Prati di Principato ultra: Zamagna i Gradi

**RAGUSAN NOBILITY IN SOUTHERN ITALY (1681-1905):
THE ZAMAGNA BARONS IN *PRATA DI PRINCIPATO ULTRA***

FIorentino PIETRO GIOVINO

Summary

At an auction in 1681, Ragusan nobleman Sebastian (Sabo) Zamagna (1615-1690), son of Serafin, purchased *Prata di Principato Ultra* (province of Avellino in Campania region) for 45,000 ducats. The estate also included the feuds Castelmozzo and Bottacio. Until 1854 the feud was owned by Sebastian's heirs of the Zamagna family, when by matrilineal descent it came into possession of Nikola Gradi (1827-1885). For two hundred years the Ragusan nobles managed their way through the unsettled political and economic circumstances in the Kingdom of Naples, and it was not until the economic crisis at the end of the nineteenth century that the huge estate of the old feudal nobility in southern Italy met its ruin.

The article traces the circumstances in which the estate came into the hands of the Ragusan nobleman in 1681 and the history of the estate to the dawn of the twentieth century when it was finally partitioned. Equal attention has been given to the relations between the Kingdom of Naples and the Republic of Dubrovnik, as the Zamagna barons never lost touch with their homeland whose interests they represented in the Kingdom of Naples until the Republic's fall in 1808.

